

MUSTAFA KEMAL PAŞANIN MİLLÎ MÜCADELE LEHİNE KAMUOYU OLUŞTURMA ÇABALARI: BAZI İSTANBUL GAZETELERİ MUHABİRLERİYLE YAPTIĞI MÜLÂKAT VE VERDİĞİ DEMEÇLER

Osman AKANDERE*

ÖZET

Millî hâkimiyet esasına dayanan yeni bir Türk devleti kurmak gibi bir gayeyle Samsun'a çıkmış olan Mustafa Kemal Paşanın öncelikle ele aldığı konu, vatan bütünlüğünü ve millî istiklâlini kaybetme noktasına gelmiş olan Türk Milletini karşı karşıya kaldığı tehlikenin büyüklüğü konusunda uyarmak, dağıtmak, çekingen ve bölgesel kurtuluş çabalarını topyekün bir Millî Mücadele hareketine yöneltmek olmuştur. Bunun için, Kamuoyu oluşturmak istemişti. Basının kamuoyu oluşturmadaki etkisini çok iyi bilen Mustafa Kemal Paşa, gerek İstanbul ve gerekse Anadolu basınıyla yakından ilgilenmiş, bilhassa İstanbul basınına Millî Mücadeleye destek vermesini sağlamaya çalışmıştır.

Sivas Kongresini takip eden günlerde İstanbul basınıyla yoğun bir temasa giren Mustafa Kemal Paşa, bazı Gazetelerin başyazar ve muhabirleri ile telgraf yazışmaları yapmış, demeçler vermiştir. Yine bazı Gazetelerin Sivas'a ve Amasya'ya gönderdiği muhabirleriyle "mülâkatlar" yaparak İstanbul basınına ve kamuoyunun Millî Mücadele hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Paşa, Kamuoyu, Basın, Gazeteciler, Mülâkat

THE EFFORTS OF MUSTAFA KEMAL PASHA TO FORM A PUBLIC OPINION FOR THE SAKE OF NATIONAL STRUGGLE AND THE INTERVIEWS HE DONE WITH THE REPORTERS OF SOME ISTANBUL NEWSPAPERS AND THE INFORMATION HE GAVE

ABSTRACT

Mustafa K. Pasha left for Samsun with the intention of establishing a sovereign nation state. First of all he wanted to awaken the public to prevent the partition of the country and regain the national sovereignty that was in danger of slipping away. His aim was to unify the uncoordinated national resistance groups and establish a unified entity. To achieve this goal he mobilised the public opinion of the people of Anatolia. He understood the influence of the media very well, so he established a close relationship with Istanbul and Anatolian's media groups. He, especially wanted their full support for his efforts.

Following the Sivas Congress, Kemal Pasha contacted the Istanbul's media by telegraph and gave interviews to selected editors and reporters. Consequently, some newspapers sent their reporters to Sivas and Amasya where they met Kemal Pasha and he gave them information about the Congress and thus he, through the media, enlightened the public about national struggle.

Keywords: Mustafa Kemal Pasha, Public opinion, Media, Journalists, Interviews

GİRİŞ

Bilindiği gibi "kamuoyu", günümüzde çok sık kullanılan, fakat tanımı üzerinde farklı görüşler olan bir kavramdır. Genellikle tutulan bir tanıma göre kamuoyu "tartışmalı bir konuda ifade edilen, fikirler, görüşler, kanaatlerdir." (1). Diğer bir tanıma göre de kamuoyu "anlaşma ile ayniyet derecesine bakmaksızın muayyen bir mesele hakkında açıklanan ferdi görüşlerin toplamıdır" (Abadan 1956: 28). Kamuoyunu en geniş anlamı ile "alkı ilgilendiren belli bir mesele hakkında, belirli bir zamandaki genel yargı, ya da ortak kanaat" olarak tanımlamak mümkündür (Daver 1972: 251).

Kamuoyunun oluşturan ve biçimlendiren farklı etmenler olmakla birlikte, basın, kamuoyunu oluşturan en önemli etmendur. Basının kişilerin

görüş ve kanaatlerini etkilemede doğrudan olamamakla birlikte dolaylı bir etki yaptığı bilinmektedir.

Basının kamuoyunu etkileme, oluşturma rolü, onun görevleri arasında sayılan şu iki esastan doğar: Güncel haberleri nakletmek gazetenin en önemli görevidir; sonra, olayları yorumlamak ve değerlendirmek görevi gelir. Böylece, "gazeteler" insanlara ne düşüneceklerini göstermede fazla başarılı olmasalar bile, ne hakkında düşüneceklerine yol göstermede üstün derecede başarılı olmaktadır (Akyüz 1988: 10).

Basının kamuoyunu oluşturma ve yansıtma gücü, radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarının bulunmadığı dönemlerde çok daha belirgin ve önemli olmuştur. Bilhassa çalışmamı-

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu

za konu olan Millî Mücadele yıllarında basın yani gazeteler gerek İstanbul gerekse Anadolu'daki kamuoyunu bilgilendiren, etkileyen ve yönlendiren tek etmendirdir.

İşte bu çalışmamızda basının; kamuoyunu etkilemedeki gücü ve rolünü çok iyi bilen ve daha Anadolu'ya çıktığı ilk günlerden itibaren basınıla mütemadiyen ilişkiye geçmeye çalışan Mustafa Kemal Paşanın, Millî Mücadelemiz lehine kamuoyu oluşturma çabalarından bahsedeceğiz. Bu çerçevede içerisinde Mustafa Kemal Paşanın, Millî Mücadeleye sempati ile bakan ve hatta yayınlarıyla desteklemeye çalışan bazı İstanbul gazeteleriyle yaptığı haberleşmeleri, bu gazetelere verdiği demeçleri ile Amasya ve Sivas'ta bazı gazetecilerle yaptığı mülâkatları bu çalışmanın konusu olacaktır.

I. TÜRK BASINININ MİLLÎ MÜCADELEYE BAKIŞI

Millî Mücadele yıllarında Anadolu ve İstanbul'da yayınlanan gazete ve dergi sayısı konusunda değişik rakamlar verilmekle birlikte, bunların sayısının 100 civarında olduğu söylenebilir(2). Ancak hemen belirtmeliyiz ki, Millî Mücadelenin başlarında basının merkezini İstanbul teşkil etmiştir (Güz 1991: 9). 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgal edilmesi ile birlikte İstanbul basını üzerinde ağır bir sansür uygulaması başlamıştı. Hem işgal hem de uygulanan sansür dolayısıyla İstanbul basını, Millî Mücadele lehinde, üzerine düşen fonksiyonu tam olarak yerine getiremez olmuştu. Bu nedenle Millî Mücadelenin içte ve dışta daha iyi anlaşılmasına hizmet etmek, İstanbul ve Anadolu basını için doğru haber ve bilgi vermek gibi gayelerle Ankara Hükümeti tarafından "Ankara basını" oluşturulmaya çalışıldı Anadolu Ajansı'nın kurulması ile birlikte Ankara basını, Anadolu ve İstanbul basınına haber gönderen bir kaynak işlevini de görmüştür(3).

Millî Mücadele yıllarını etkileyen basını üç grupta toplamamız mümkündür. Bunlar: 1-Millî Mücadele karşısındaki basın, 2-Yabancı basın, 3- Millî Mücadeleyi destekleyen basın(4). Bunlardan ilk ikisi, Millî Mücadelenin karşısında yer almış, Mustafa Kemal Paşanın önderliğinde başlatılan millî harekete ateş püskürmüş ve bir taraftan da İstanbul Hükümetlerinin Millî Mücadeleye karşı yürüttüğü icraatlara tam destek vermişti (5). Ayrıca, abartılı, çarpıtılmış yayınlarıyla halkı da başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere Millî Mücadele liderlerine karşı tahrik edici bir tavır sergilemişti. Millî Mücadeleye karşı en sert tepki gösteren ve aleyhte yayın yapanların başında "Peyam-ı Sabah, Alemdar ve İstanbul" Gazeteleri gelmekteydi (6). Bunların dışında İzmir'de yayın-

lanan Köylü (7), Balıkesir'de yayınlanan İrşad, Trabzon'da yayınlanan Selâmet ve Adana'da yayınlanan Ferda (İnuğur 1993:362-363) Gazeteleri, Millî Mücadeleye tavır alan ve onu yıpratmaya çalışan diğer gazetelerdi.

Millî Mücadeleye destek veren İstanbul gazetelerine baktığımızda bunlar arasında isimlerini ilk sayacaklarımız; İleri (8), Akşam (9) Yeni-gün (10), Vakit, İkdam (11) Gazeteleri ile Anadolu'ya gönderdiği hususi muhabiri Ruşen Eşref Bey vasıtasıyla Mustafa Kemal ile yapılan mülâkatları yayınlayan, onun hal tercümesini ve ilk resmini basmış olan Tasvir-i Efkâr Gazetesi gelmektedir (Şapolyo1977: 190).

Anadolu basınının Millî Mücadeleye bakış açısına baktığımızda, burada da bu harekete destek veren ve karşı olan gazetelerin varlığını görüyoruz. Millî Mücadeleye öncülük eden ve destekleyen Anadolu'da yayınlanan gazeteler arasında ilk akla gelecek olanlar Konya'da yayınlanan Öğüt ve Babalık (12), Kastamonu'da yayınlanan Açıksöz (13), İzmir'de yayınlanan Hukuk-ı Başer, Anadolu ve Duygu (14), Balıkesir'de yayınlanan İzmir'e Doğru ve Doğru Söz, Erzurum'da çıkartılan Albayrak, önce Adana daha sonra da Pozantı'da çıkartılan Yeni Adana (15), Trabzon'da yayınlanan İstikbal Gazeteleridir (16).

Millî Mücadeleye destek veren ve bizatihi bu mücadelenin sesi olan gazeteler ise Sivas'ta yayınlanan İrade-i Milliye ile Ankara'da yayınlanan Hakimiyet-i Milliye'dir. Her iki gazetenin de çıkartılması Mustafa Kemal Paşanın zevkiyle olmuştur. Anadolu'da Millî Mücadelenin ilk Gazetesi olan İrade-i Milliye, Sivas Kongresi'nin toplanarak çalışmalarını sürdürdüğü günlerde, Kuva-yı Milliye'nin sözcülüğünü yapmak ve düşüncelerini yaymak amacıyla çıkartılmıştır (Güz 1991: 352, İnuğur 1993: 33-34, Denizli 1996: 31-36, Yıldırım 1992: 325-330) Hakimiyet-i Milliye Gazetesi ise Mustafa Kemal Paşanın 27 Aralık 1919'da Ankara'ya geldikten sonra, Heyet-i Temsiliye'nin bir yayın organı olması amacıyla çıkartılmıştı. İrade-i Milliye Gazetesinde olduğu gibi Hakimiyet-i Milliye Gazetesinin de ismini Mustafa Kemal Paşa koymuştu. Bu gazete Cumhuriyetten sonra da aynı isimle 1934 yılına kadar çıkmış, bu tarihten sonra ise Ulus ismiyle yayın hayatını sürdürmüştü (Önder 1991: 285-302, Güz 1991: 353, İnuğur 1993: 35-37). Millî Mücadelenin yanında yer alan ya da karşısında yer alan bu Gazetelerin dışında bir de "sol basın" olarak adlandırılan sosyalist eğilimli gazete ve mecmualar vardı. Bunlar arasında bilhassa Seyyare-i Yeni Dünya, İdrak, İştirak, Kurtuluş, E-mek, Aydınlık dikkati çeken gazete ve mecmualardır (Güz 1991: 41-55, Topuz 1996: 69-73).

İstanbul ve Anadolu'da yayınlanan Gazetelerin Millî Mücadeleye bakış açılarını çok genel manada ifade ettikten sonra, yine kısaca bu Gazetelerin, durumları ve yayın politikaları hakkında bilgi vermek istiyoruz. İstanbul basını, Millî Mücadelenin başında sıkı ve katı bir sansür baskısı altında bulunuyordu. İstanbul'un resmen işgalinden sonra ise hem padişahın hem de işgal kuvvetlerinin baskısı ve sansürü altında bulunmaktaydı. Bu nedenle yayın politikalarında bağımsız değildiler. Ahmet Emin Yalman anılarında "işgal devletleri sansürünün ölçsüz, manasız, güllünç faaliyetinin arkası kesilmemişti" diyerek, işgalci devletlerin basın üzerindeki baskını belirtmeye çalışmıştır (Yalman 1997: 462). Uygulanan sansürden dolayı o günlerde yayınlanan gazetelerin sütun ve sayfaları çoğu kez boş çıkmış, ya da yayınlanan haber ve yazıların bazı bölümleri sansür edilecek yayınlanmıştır.

Bilhassa Damat Ferit Paşa Hükümetleri döneminde Millî Mücadele lehinde yayın yapan gazeteler ya belli sürelerle kapatma cezası almışlar ya da süresiz kapatılmışlardır. Mesela Millî Mücadeleyi destekleyen İleri Gazetesi iki defa kapatılmış, gazetenin başyazarı Celâl Nuri de İstanbul'un işgalinden sonra tutuklanarak Malta'ya gönderilmişti (Güz 1991: 14). Yine Tanin Gazetesi başyazarı Hüseyin Cahit de tutuklanarak Malta'ya gönderilen gazeteciler arasında yer almıştı. Gazete kapatma hadiseleri Anadolu'da da söz konusu oluyordu. Nitekim İtalyan işgali altındaki Konya'da yayınlanan Öğüt Gazetesi, İtalyanlar tarafından işgal edilerek kapatılmıştı (17). Yunus Nadi Bey tarafından İstanbul'da çıkartılan Yenigün Gazetesi, İstanbul'un işgalinden sonra basılmış, gazete aranmış ve altı buçuk ay kadar sürekli kapatılmıştı. Gazetenin imtiyaz sahibi ve baş yazarı Yunus Nadi Bey, İstanbul'dan kaçarak Ankara'ya gelmişti (Gülmez 1999: 1, Kocabaşoğlu 1981: 180). Yine İkdam Gazetesini yöneten Yakub Kadri, Anadolu'daki millî harekâtı övdüğü için Divan-ı Harbe verilmişti (Öztoprak 1989: XV).

İşgal altındaki İstanbul'da, gazeteler kapatılıp, başyazar ve muhabirleri tutuklanırken, yeni gazete çıkartılmasına da müsaade edilmiyordu. Nitekim dönemin yönetimine yakın bir gazeteci olan hatta Posta ve Telgraf Genel Müdürlüğü yapan Refik Halid Bey bile, yeni bir gazete çıkarmak istemiş, ancak sansür idaresi "yeni den gazete çıkarılmasını" yasakladığı için izin almakta güçlük çekmişti (Karaer 1998: 36-37). Diğer taraftan Yunan işgali altındaki İzmir basını da çok zor günler geçirmiştir. İşgalin ilk günlerinden itibaren Anadolu ve Duygu Gazeteleri, İzmir'de çıkan Rumca gazetelerin ve yerli Rumların boy hedefi olmuş, zaman zaman kapatılmışlardır. Hatta Anadolu Gazetesi,

23 Nisan 1919'da "sansüre ibraz etmeden bir fıkra derc ettiğinden" süresiz olarak kapatılmıştı (Arıkan 1992: 5-6).

Anadolu basınına gelince, İstanbul ve İzmir basınına maruz kaldığı baskı ve sansür uygulamaları, Anadolu'da yayınlanan gazeteler için söz konusu olmamıştır. Anadolu basını, büyük bir ekseriyetle Millî Mücadele'nin yanında yer almışlardır. İstanbul Hükümetlerinin ve işgal devletlerinin baskı ve tehditlerinden uzak kaldıklarından, yayınlarını serbestçe yapabilmişlerdir. Ayrıca Anadolu basını, Millî Mücadele ile iç içe bulunmaktadır. Bu nedenle hadiseleri hem yerinde hem de sağlıklı ve doğru olarak takip edebiliyorlardı. Nitekim Anadolu'da yayınlanan Gazetelerinin bir çoğunun Millî Mücadeleye destek vermelerinde ve millî gaye doğrultusunda haberler verip, yazılar yazmalarında yukarıda da belirttiğimiz gibi, serbest oluşlarının büyük etkisi vardır.

II. MUSTAFA KEMAL PAŞANIN MİLLÎ MÜCADELE LEHİNE KAMUOYU OLUŞTURMA ÇABALARI

Mustafa Kemal Paşa, 9'uncu Ordu Müfettişi göreviyle Samsun'a çıktığı 19 Mayıs 1919'dan sonra ki günlerde; bir millî teşkilât vücuda getirmeyi ve karşı karşıya kaldığı tehlikenin büyüklüğünden haberdar olmayan Türk Milletini uyarmayı öncelikli hedef olarak görmüş ve bu doğrultuda faaliyetlerine başlamıştı. O bu konuda Nutuk'ta şunları söylüyordu:

"İzmir'in daha sonra Manisa ve Aydın'ın işgali ile yapılan saldırı ve zulümler hakkında millet daha aydınlatılmamış, millî varlığa vurulan bu korkunç darbeye karşı açıktan açığa herhangi bir tepki ve şikayet gösterilmemiştir. Millet'in, bu haksız darbe karşısında sessiz ve hareketsiz kalması elbette kendi lehine yorumlanamazdı. Onun için milleti harekete geçirmek gerekirdi."(Atatürk 1984: 7-8)

Mustafa Kemal'in daha Anadolu'ya çıkar çıkmaz bu faaliyetlere başlaması boşuna değildi. Çünkü Mondros Mütarekesi'nden sonra işgal altına girmeyen bölgelerde, vatani ve istiklâlî kurtarmak için başlatılan millî harekâta karşı, halkın ilgisiz kaldığı görülüyordu .I. Dünya Harbi sonunda, devletin askerî ve iktisadî bakımından çöküntüye uğraması, Anadolu halkının da açlık, sefalet ve perişanlığına yol açmıştı. Son harplerdeki mağlubiyetler halkı, aynı zamanda manevî ve moral bakımından da çökertmişti. Dolayısıyla I. Dünya Harbi sonrasında Türk Milleti gelecek endişesine kapılmıştı Harp yıllarında ülkeyi yöneten ve harbe girişimizden sorumlu tutulan İttihat ve Terakki Partisi yöneticilerine ve bu İttihatçı subaylara kar-

şı halkta, nefret düzeyine ulaşan tepkiler doğmuştu (Kısıklı 1983: 31). Diğer taraftan Saray ve İstanbul Hükümetleri, Mondros'tan sonra, Osmanlı Devleti'nin kurtuluşunu, bir büyük devletin yani İngiltere'nin himayesi altına girmekte görmüşler, resmî ve özel politikalarını tamamen bu gayenin gerçekleşmesine yöneltmişlerdi. Özellikle "İngiliz mandasını kabul etmek" düşüncesi, basın yoluyla mütemadiyen kamuoyuna yansıtılıyordu. İngilizlerin Osmanlı Devletine ve Türk Milletine yardım elini uzatacakları beklentisi, kamuoyunda oluşturulmaya çalışılıyordu. Bütün bunlar, Anadolu'da başlatılan Millî Mücadeleye karşı halkın ilgisiz kalmasına sebep olmuştu.

İşte Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a çıktığı günlerde, Türk kamuoyu, karşı karşıya kaldığı tehlike konusunda aydınlatılmamıştı. Her ne kadar işgale maruz kalmış olan ve azınlıkların millî gayelerini gerçekleştirmek istedikleri bölgelerimizde; Doğu Anadolu'da Ermenilere, Doğu Karadeniz'de Pontus Rumlarına, İzmir ve havalisi ile Batı Anadolu'da Yunan işgalleri ve saldırılarına karşı, bölgesel anlamda ilk kurtuluş mücadeleleri verilmeye başlanmıştı. Müdafaa-i Hukuk ve Redd-i İlhak cemiyetleri vasıtasıyla sürdürülen bu kurtuluş çabaları, bölgesel anlamda olup, henüz bütün vatani içine alacak millî bir gayeye yönelmemişti.

Mustafa Kemal Paşanın öncelikle ele aldığı konu Nutuk'ta da belirtildiği gibi, bu dağınık, çekingen ve bölgesel mahiyetteki kurtuluş çabalarını topyekün bir Millî Mücadele fikri etrafında birleştirmekti. Onun için Türk halkına önce tehlikenin büyüklüğü gösterilmeye çalışılmıştı. Çünkü Mustafa Kemal Paşa, Türk milletinin gerçekleri bilmesi halinde tevekkül içerisinde, başına gelecek felaketleri beklemeceğini biliyordu. Türk Milletine güveniyordu. Bu güvenini Nutuk'ta yer alan şu sözleriyle ifade etmiştir: Ben, 1919 senesi Mayısı içinde Samsun'a çıktığım gün elimde maddî hiçbir kuvvet yoktu. Yalnız büyük Türk milletinin a-saletinden doğan ve benim vicdanımı dolduran yüksek ve manevî bir kuvvet vardı. İşte ben bu ulusal kuvvete, bu Türk milletine güvenerek işe başladım."(Atatürk 1984: 9).

Bunun için öncelikle kamuoyu oluşturulmaya çalışılmıştı. Nitekim Havza Genelgesi ile: "İzmir'in ne yazık ki bunun ardından Manisa'nın işgali, gelecekteki tehlikeleri daha açık anlatmıştır. Ülke bütünlüğümüzün korunması için millî gösterilerin daha canlı yapılması ve sürdürülmesi gerekir" demekte bir hafta içinde her il ve müstakil sancaklara Pazartesi gününden çarşambaya kadar olan sürede büyük ve heyecanlı mitinglerin yapılarak millî gösterilerde bulunulmasını istemişti (Atatürk 1984:13, As-

keri Tarih Belgeleri, Sayı 79: Vesika No: 1731) Gerçekten de bu genelge etkisini göstermiş ve değişik bölgelerde çok sayıda büyük ve heyecanlı mitingler yapılmıştır. Ancak onun halkı işgallere karşı olmaya ve mücadele etmeye sevk eden bu faaliyetleri İngilizler ile İstanbul Hükümetinin tepkisine yol açacaktı. Nitekim, bir süre sonra Hükümet, Mustafa Kemal Paşayı İstanbul'a çağırarak, ancak o bu çağrıya uymayarak Erzurum'da "sine-i millette bir ferd-i mücahit" olduğunu ilân ederek askerlikten istifa edecekti (18).

Mustafa Kemal Paşanın kamuoyu oluşturmada karşı karşıya olduğu bir kaç handikabı vardı. Çünkü Mustafa Kemal Paşa, bir taraftan da, "millî hâkimiyete dayanan, kayıtsız, şartsız, bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak" gayesini Samsun'a çıktığından itibaren hayata geçirmeye başlamıştı. Bu gaye onun, Saraya ve Hükümete karşı olmasını gerektirecekti. Halkın büyük bir kısmının manevî ve hissi duygularla bağlı olduğu saltanat ve hilâfet makamlarına, bu aşamada açıkça cephe alması, düşündüğü bütün kurtuluş çarelerinin, daha işin başında a-kim kalmasına yol açabilirdi. Bu nedenle Millî Mücadele hareketini temellendirmeye çalıştığı bu günlerde, millete, padişaha sadakatle bağlı olduğu görüntüsü vermek durumundaydı.

Diğer taraftan gerek işgal bölgelerinde ve gerekse diğer bölgelerde millî kurtuluş çabalarını başlatanlar, İttihatçı olarak bilinen sivil ve askerlerdi. Oysa bu dönemde "İttihatçı" demek, neredeyse gavurlukla eş anlamda tutulacak kadar tepki alan, halkın nefretini kazanmış bir husustu. Nitekim, Millî Mücadelenin daha ileri safhalarında gerek işgalci güçler gerekse Damat Ferit Paşanın işbaşında olduğu hükümetler, halkın İttihatçılık hususundaki hassasiyetini, kamuoyunu etkilemek ve bu harekete verilen halk desteğini zayıflatmak amacıyla Millî Mücadele aleyhinde kullanacaklardı. Bu noktada İngilizlerle İstanbul Hükümetinin, kamuoyunu etkilemek için kullandıkları mesajlar; Mustafa Kemal Paşa ile millî Mücadele taraftarlarının; saltanat ve hilâfet düşmanlığı içerisinde oldukları, millî hareketin İttihatçılığı dirilmek gayesini taşıdığı, hatta bunların ülkeye "Bolşevikliği" getirecekleri olmuştur.

Görüldüğü gibi, Mustafa Kemal Paşa, bir taraftan Millî Mücadele lehinde kamuoyu oluşturulmaya çabalarırken, bir taraftan da aleyhlerinde oluşturulmaya çalışılan kamuoyunu aydınlatmak, inandırmak ve ikna etmek zorundaydı. Gerçekten de Erzurum Kongresi günlerinde, başlatılan mücadelenin bir İttihatçı hareketi olmadığı özellikle vurgulanacak, Kongre Hey'eti olarak da Padişah'a bir sadakat telgrafı gönderilecekti (19).

Millî Mücadele lehine kamuoyu oluşturmada "Erzurum Kongresi" çok önemli bir adım olmuştur. Çevre vilayetler ve bunlara bağlı sancak ve kazalarda, bir çok sivil kuruluş, mülki ve askerî erkân Erzurum Heyet-i Temsiliyesi'ne bağlılık mesajları göndererek birlikte hareket etmek istediklerini belirtmişlerdir (Selvi 2000: 121-122). Ayrıca Erzurum'da yayınlanan "Albayrak Gazetesi" de yayınlarıyla halka kongrenin hedeflerini ve gayelerini izah ederek, onları yeni kurulan teşkilâtın etrafında toplamaya çalışmıştır (Selvi 2000: 122). Ancak, Anadolu halkı, İstanbul Hükümetinin baskıları yüzünden, Erzurum Kongresi hakkındaki gelişmelerden haberdar olamamıştır. Buna rağmen bazı Anadolu Gazetelerinde kongre ile ilgili haberler verilmiştir. Kastamonu'da çıkan Açık-söz Gazetesi, 28 Eylül 1919'da kongrenin beyânâmesini yayınlamış, İstanbul'da yayınlanan Tercüman-ı Hakikat Gazetesi sansürlü de olsa, Erzurum'da millî kongrenin Mustafa Kemal Paşanın başkanlığında açıldığını yazmış, yine İstanbul'da yayınlanan İkdâm Gazetesi, Erzurum Kongresi Beyânâmesini Damat Ferit Hükümeti düştükten sonra, ancak 5 Ekim 1919'da verebilmiştir (Selvi 2000: 126). Erzurum Kongresi'nin yapıldığı günlerde, Millî Mücadele ve Erzurum Kongresi ile ilgili haberler, İzmir'de yayınlanan Müsavat ve Ahenk Gazetelerinde verilmiştir. Her iki gazete de, Mustafa Kemal Paşanın Erzurum'daki çalışmalarını yakından takip etmiş, kongre ile ilgili haberleri yayınlamıştır.

Erzurum Kongresi'nin cereyan ettiği günlerde Damat Ferit Paşa Hükümeti, Millî Mücadele aleyhindeki icraatlarına devam etmişti. Hükümet, Mustafa Kemal Paşa ile arkadaşlarının birer âşî olduklarını, halkın arasına "nifak ve şikâk" sokarak sükûn ve asayiş bozduklarını söylemekte ve bu hareketleri durdurmak, etkisiz hale getirmek istemekteydi. Ayrıca Erzurum'da toplanan kongrenin "Kanun-u Esasîye" aykırı gördüğünü söyleyerek, kongrenin kamuoyundaki olumlu etkilerini azaltmak istiyordu. Hükümet, valilerle kolordu kumandanlıklarına gönderdiği yazılarda kongreye mani olmalarını istemişti. Ancak istediği desteği ne valilerden ne de kolordu kumandanlarından bulabilmişti.

Damat Ferit Paşa Hükümeti, kongrenin toplanmasına mani olamayınca bu kez de Mustafa Kemal Paşa ile Rauf Beyin tutuklanarak, İstanbul'a gönderilmesini, başta Erzurum'daki 15'inci Kolordu Kumandanı Kazım Karabekir Paşa olmak üzere kolordu kumandanlarından istemişti (Harb Tarihi Vesikaları Dergisi, Sayı 3: Vesika No: 48). Ancak Kazım Karabekir bu emre uymadığı gibi, emrin yerine getirilmesinin kamuoyunda büyük rahatsızlıklar doğuracağını, halk arasında ayaklanma çıkabileceğini

söylemişti. Bunun üzerine İstanbul Hükümeti, kamuoyunda Mustafa Kemal Paşayı küçültmek ve prestijini sarsmak amacıyla, bütün rütbe ve nişanların geri alınması ve askerlikten tardını sağlayacak bir padişah kararını çıkartarak Anadolu'ya duyurmuştu (Atatürk'le İlgili Arşiv Belgeleri 1982: 165-166).

İstanbul Hükümeti, Mustafa Kemal Paşa ile onun önderliğinde gelişen Millî Mücadele hareketine karşı resmi yollardan icraatlarını sürdürürken, Hükümet yanlısı İstanbul Gazeteleri de yayınladıkları zehir zemberek yazılarla, halkı Millî Mücadeleye karşı kışkırtıyorlardı. Özellikle Sabah Gazetesi, "Millî Mücadelenin kanunlara aykırı bir hareket olduğunu bu harekette iştirak edenlerinde asi olduklarını" ilân ediyordu.

Erzurum Kongresi'nden sonra, Erzurum'daki çalışmalarını tamamlayan Mustafa Kemal Paşa ile bazı Hey'et-i Temsiliye üyeleri, yakında toplanacak olan Sivas Kongresi çalışmalarını için Sivas'a gitmişlerdi. Bilindiği gibi Sivas'da millî bir kongrenin toplanması, Amasya'da yapılan görüşmelerde kararlaştırılmıştı (20).

Bu arada, vatan ve milletin istiklâlini temin etmek gayesiyle Yunan işgali altındaki Batı Anadolu'daki Balıkesir, Alaşehir gibi merkezlerle, Güneyde Fransız işgali altında bulunan Pozantı'da kongreler düzenlenmişti. Böylece Erzurum Kongresi'nin Doğu Anadolu'da yaptığı millî uyanışı, bu kongrelerde kendi bölgelerinde yapmaya çalışmışlardı. Ancak Mustafa Kemal Paşa, bölgesel amaçlı bu faaliyetlerin, vatanın bütünlüğü ve milletin istiklâlini temin uğrunda, nihai sonuç sağlayamayacağını baştan beri bilmekte ve bütün bu faaliyetleri birleştirerek, mücadeleyi "millî bir harekete" dönüştürmek istemekteydi. Çünkü Mustafa Kemal Paşaya göre; başarıya ulaşmanın yegane yolu; hareketi Türk Milleti'ne mal etmektir. Erzurum Kongresi ile millî birliğe doğru gidişin ilk adımı başarıyla atılmıştı. Ama bundan sonra atılacak adım çok daha önemli olacaktı. Çünkü Amasya Tamimi ile belirlenen, Erzurum Kongresi ile kabul edilen kararların, bütün Türk milletinin temsilcilerinin katılmasıyla toplanacak olan millî bir kongre tarafından kabul edilmesini sağlanmalıydı. Bir anlamda hareket "meşrû" bir zemine oturtulmalıydı. İşte Sivas'ta toplanacak olan millî kongre, bu meşrûluğu sağlamak gayesiyle toplanacaktı.

4 Eylül 1919'da toplanan Sivas Kongresi'nde de kongreye katılan delegeler, ilk birkaç gün boyunca kamuoyunu tatmin etmeye yönelik faaliyetlerde bulunmuşlardı. Bunların başında ise delegelerin yapacağı yemin metni gelmekteydi. 5 Eylül 1919 günü içtimada yapılan tartışma-

lardan sonra "saadet ve selâmet-i vatan ve milletten başka kongrede hiçbir maksad-ı şahsî takip etmiyeceğime; vatanın bugün duçar olduğu mesaib ve felâketin müsebbibi bulunan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ihyasına çalışmayacağıma ve mevcut fırak-ı siyasiyeden hiç birisinin âmâl-i siyasiyesine hadim olmayacağıma vallahi, billahi" şeklinde hazırlanmış olan yemin metni kabul edilmişti (İğdemir 1986: 18). Ayrıca aynı gün Padişaha ve Türk milletine hitaben hazırlanan iki ayrı beyânnâmenin ilân edilmesi kararlaştırılmıştı. Bu beyânnâmelerin nahiye ve köylere kadar duyurulması istenmişti. Böylece kamuoyunda yaygın bir söylenti haline gelmiş olan "Hilâfete ve Saltanata isyan etmişler" imajının etkisiz hale getirilmesi sağlanacaktı. Kongrede tartışılan diğer bir konu da "İttihatçılık" meselesiydi. Bu meselede hazırlanan yemin metninde yer almıştı. Böylece delegeler "İttihat ve Terakki Cemiyetini yeniden canlandırılmasına gayret etmiyeceklerini" yeminle teyit edeceklerdi.

Görülebileceği üzere Sivas Kongresi'nin ilk üç gün boyunca ele aldığı konular, Millî Mücadele lehinde kamuoyu oluşturma çabalarının önündeki en önemli engellerdi. Sivas Kongresi çalışmalarını 11 Eylül'de tamamlamıştı. Kongre, Anadolu'da ve Rumeli'de kurulmuş olan bütün cemiyetleri "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" adı altında birleştirerek tek bir cemiyet haline dönüştürmüştü (İğdemir 1986: 115). Böylece millî gaye uğrunda ortaya çıkmış olan bütün millî kuvvetlerin tek elden idare edilmesi ve millî bir hedefe sevk edilmesi sağlanmıştı. Ayrıca Erzurum Kongresi'nce oluşturulan ve başkanlığına Mustafa Kemal Paşa'nın getirildiği Hey'et-i Temsiliye, Sivas Kongresi sonrasında yapısını güçlendirdiği gibi, vatanın bütünlüğünü içine alacak şekilde genişletilmiş ve Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Hey'et-i Temsiliyesi haline dönüştürülmüştü.

Sivas Kongresi'nin yaptığı çalışmalar, aldığı kararlar ve bu kararların bir beyânname ile bütün vatana duyurulması, her tarafta olumlu tesirler yapmıştı. Böylece Millî Mücadele'nin amacı net olarak ortaya konmuş, bu da vatansever bir çok aydın fikirli insanı harekete geçirmişti. Nitekim kongreden sonra, ülkenin her yerinden yapılan çalışmaların memnuniyetle karşılandığı hususunda Hey'et-i Temsiliye'ye ve Mustafa Kemal Paşaya bağlılık bildiren telgraflar yağmaya başlamıştır (21).

Sivas Kongresi'nin yapıldığı günlerde Mustafa Kemal Paşa'nın, Millî Mücadele lehinde kamuoyu oluşturma açısından en önemli çabalarından birisi de önceki kısımlarda belirtildiği gibi "İrade-i Milliye" Gazetesinin çıkartılmasıdır. Bu

gazete Mustafa Kemal Paşa ve Hey'et-i Temsiliye üyelerinin Ankara'ya gitmek amacıyla Sivas'tan ayrıldığı tarihe kadar, millî hareketin sesi olmuştur.

Damat Ferit Paşa Hükûmeti'nin toplanmasına mani olamadığı Sivas Kongresi'ni basmak, başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere Millî Mücadele'nin önde gelenlerini tutuklamak amacıyla, Elazığ Valisi Ali Galip Bey vasıtasıyla gerçekleştirmek istediği tertip hareketi, önceden öğrenilerek etkisiz kılınmıştı. Bu olayı Mustafa Kemal Paşa Nutuk'ta uzun uzadıya bahsetmektedir. (Atatürk 1984: 80-95, Özkan 1994: 56-60.) Olayın en önemli sonucu baştan beri Millî Mücadele'ye karşı olan Damat Ferit Paşa Hükûmeti'nin düşürülmesi olmuştur. Bu hadise Millî Mücadele hareketinin çok önemli bir siyasi başarısı olmuştur. Yeni kurulan Ali Rıza Paşa Hükûmeti, daha ılımlı kişilerden kurulmuştu. Hükûmette, millî hareketi benimseyen ve destekleyen Harbiye Nazırı Mersinli Cemal Paşa gibi değerli şahsiyetler de bulunuyordu. Bu hükûmet döneminde, bozulan Anadolu-İstanbul ilişkileri büyük ölçüde düzelmişti. Öyle ki İstanbul Hükûmeti ile Heyet-i Temsiliye arasında Amasya'da 20-22 Ekim 1919 tarihleri arasında görüşmeler yapılmıştı. Aralarında kapatılmış bulunan Meclis-i Mebusan'ın açılması, bunun içinde seçimlerin yapılması gibi konular olmak üzere bir çok hususta mutabakat sağlanmıştı (22).

III. MUSTAFA KEMAL PAŞANIN BAZI İSTANBUL GAZETELERİ MUHABİRLERİYLE YAPTIĞI MÜLÂKAT VE VERDİĞİ DEMEÇLER

Millî Mücadelenin başında henüz Anadolu basını oluşmamıştı. Var olan ve çıkmakta olan Anadolu'daki bazı gazeteler büyük ölçüde bölgesel anlamda yayın yapıyordu. Bu gazetelerin bir çoğunun da tanınmış ve etkili muhabir ve yazarları bulunmamaktaydı. Aslında Osmanlı Devleti'nde basın denilince akla İstanbul'da yayınlanan gazeteler geliyordu. Bugünkü anlamda, kitle iletişim araçlarının olmadığı bir dönemde, gazetelerin kamuoyu oluşturulmasında ne denli önemli olduğunu söylemeye bile gerek yoktur. Üstelik Osmanlı basını yani bir anlamda İstanbul'da yayınlanan gazeteler, iki önemli misyonu üstlenmiş gözükmektedirler. Bunlardan ilki halka bilgi -haber anlamında- vermek, diğeri ise halkı eğitmek, yönlendirmek yani, kamuoyu oluşturmaktır.

İşte Mustafa Kemal Paşa kamuoyu oluşturma da, İstanbul basınının oynadığı bu rolü çok iyi bilmektedir. O yüzden Millî Mücadelenin ilk günlerinden itibaren "vatanın bütünlüğünü ve milletin istiklâlini kurtarmak" şeklinde özetle-

yebileceğimiz millî hareketi, basın yoluyla Türk ve Dünya kamuoyuna duyurmak çabasında olmuştur. Özellikle İstanbul basınından istifade ederek, olaylardan İstanbul, Anadolu ve Dünya kamuoyunu bilgilendirmek istemektedir. Erzurum Kongresi'nin henüz toplanmadığı günlerde 10 Temmuz 1919'da İstanbul Matbuat Cemiyeti'ne yolladığı bir tel yazısında "vatan ve milletin tehlikede olması sebebiyle kamuoyunu aydınlatmak ve bilgi vermek gibi konularda görev ve salâhiyeti olan Basın Heyetine" durumu bildirmiş ve İstanbul Gazetelerinin yardımını istemişti (Özkaya 1989: 35).

Önceki bölümlerimizde ifade ettiğimiz gibi İstanbul'da yayınlanan Gazeteleri bir çoğu" Millî Mücadele'nin lehindedir. Bu gazeteler yayınlarında millî harekete ya tam destek vermekte ya da sempatiyle bakmaktadırlar. Nitekim bu Gazetelerin başyazar ve muharrirlerinin zaman zaman Mustafa Kemal Paşaya gönderdikleri yazılarda "Millî Mücadele hareketini desteklediklerini, ancak gerek sansür ve gerek elde olmayan diğer nedenlerden dolayı kendilerine gönderilen yazıları yayınlamadıklarını" söylemişlerdir. Gerçekten de İstanbul'da gerek işgalci devletlerin, gerekse Padişah ve Hükümetlerin basın üzerindeki büyük etkisi sansür şeklinde çıkmakta ve sansür nedeniyle pek çok yazıyı yayınlamamaktadırlar (23).

Ancak Sivas Kongresi'nden sonraki günlerde Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin istifa ederek yerine Ali Rıza Paşa başkanlığında yeni hükümetin kurulmasıyla birlikte İstanbul basını üzerinde uygulanan sansür yumuşamıştı. Yeni hükümetle Sivas'taki Hey'et-i Temsiliye arasındaki ilişkilerde görülen yumuşama, bilhassa basını olumlu etkilemiş. İstanbul'da yayınlanan ve Millî Mücadeleye sıcak bakan gazeteler ve bunların bağlı oldukları İstanbul Matbuat Cemiyeti, artık rahat bir şekilde gerek Mustafa Kemal Paşa ile gerekse Kuva-yı Milliye hareketi ile haberleşme yapabiliyor, Millî Mücadele ilgili haberleri Gazetelerinde yayınlıyorlardı. Mustafa Kemal Paşa da Sivas kongresi sırasında ve sonrasında, İstanbul basınıyla yakından ilgilenmiş, onlarla ilişki kurmaya çalışmıştı. Çünkü, millî istiklâl fikrini, o zamana kadar yapılan hareketleri, Sivas Kongresi kararlarını ve Millî Mücadele'nin gayesini İstanbul kamuoyuna duyurmak, İstanbul halkının da desteğini kazanmak istiyordu. Bütün bunları da ancak İstanbul Gazeteleri vasıtasıyla yapabiliirdi.

Nitekim İstanbul'da yayınlanan gazetelerin bazı muhabirleri, kendilerinin Millî Mücadele'nin yanında olduklarını Sivas'taki Mustafa Kemal Paşaya "vatanın kurtuluşu yolunda gelişen olaylardan" yeterince haberdar olmadıklarını duyurmuşlardı. Ondan yazılarına ışık tuta-

cak haberlerin" Tasvir-i Efkâr, Vakit, Akşam, Türk Dünyası ve İstiklâl gibi gazetelere gönderilmesini istemişlerdi Mesela 8 Ekim 1919'da İleri Gazetesinde Celâl Nuri Bey, Mustafa Kemal Paşaya çektiği tel yazısında "Gazaniz mübarek olsun" diyerek, kamuoyunu geceli gündüzlü aydınlatmaya devam ettiklerini" söyleyerek, Dahiliye Nazırı ile Matbuat Müdürünün kendilerini sıkıştırdığından bahsetmiştir. Yine Matbuat Cemiyeti Başkanı ve Tasvir-i Efkâr Gazetesinin baş yazarı olan Velit Bey Mustafa Kemal'e "gönderdikleri beyânâmeyi aldıklarını, İstanbul'da ki Gazetelerin millî birlik içinde çalıştıklarını, yalnız bu konularda daha geniş çalışmalarda bulunabilmeleri için" kendilerinin aydınlatılması gerektiğini belirtmişti (Özkaya 1989: 36).

İstanbul basını bir taraftan haberleşme yoluyla Mustafa Kemal'e ilişki kurarken, diğer taraftan da yüz yüze görüşme imkanlarını aramıştır. Nitekim Matbuat Cemiyeti Başkanı Velit Bey, Mustafa Kemal Paşaya 11 Ekim 1919'da gönderdiği bir tel yazısıyla, gazetecilerden müteşekkil bir grubun kendileriyle görüşme yapmak arzusunda olduklarını, bunun için her iki tarafa da yakın bir yerde böyle bir görüşmenin yapıp yapılmayacağını sormuştu. Mustafa Kemal Paşa da verdiği cevapta, bu isteği olumlu bulduğunu, ancak öncelikle görüşecek gazetecilerin kimler olduğunun kendisine bildirilmesini istemişti Bunun üzerine Velit Bey, Mustafa Kemal'e 15 Ekim 1919'da çektiği tel yazısıyla görüşme heyetinde bulunacak gazetecilerin isimlerini bildirmişti: Bu yazıya göre heyette şu gazeteciler bulunacaktı: "İstiklâl Başyazarı Rauf Ahmet, İfham Gazetesinin sahiplerinden eski Nafia Nazırı Ferit, Türk Dünyası Başyazarı Nebizade Hamdi, Atı sahiplerinden Ahmet Saki, Tasvir-i Efkâr Başyazarı Velit Bey, eski Sıhhiye Müdürü Adnan, Osmanlı Bankası Meclisi üyelerinden Halit, Harbiye Nezâreti eski müsteşarı Miralay İsmet, Tedrisat-ı Aliye Müdürü Selâhaddin Bey ve Yusuf Akçura" (Özkaya 1989: 38-39).

Bu görüşmenin yapıp yapılmadığı konusunda net bir bilgimiz olmamakla birlikte, Sivas Kongresi'nden sonra İstanbul basınından bazı gazetecilerin Mustafa Kemal Paşa ile mülâkat yapmak amacıyla Sivas' geldikleri, Ruşen Eşref (Ünaydın) gibi bazılarının ise Amasya Mülakâtı sonrasında Mustafa Kemal Paşa ile mülâkat yaptıklarını görüyoruz. Bu arada Matbuat Cemiyeti başta olmak üzere bazı gazeteler de telgraf haberleşmesi şeklinde Mustafa Kemal Paşaya sorular yönelterek, onun görüş ve düşüncelerini öğrenmeye çalışmışlardır. Biz bunlardan önemli gördüğümüz bazı mülâkat ve telgraf haberleşmelerini vermek istiyoruz.

A) YENİGÜN GAZETESİ'NİN SİVAS'TA BULUNAN HUSUSİ MUHABİRİNİN MUSTAFA KEMAL PAŞA İLE YAPTIĞI MÜLAKÂT

Sivas Kongresi'nin devam ettiği günlerde, İstanbul'da yayınlanan Yenigün Gazetesi, kongre çalışmalarını takip etmek amacıyla Sivas'a hususî bir muhabirini göndermişti. Yenigün muhabiri 11 Ekim 1919'da Mustafa Kemal Paşa ile bir de mülâkat yapmıştı. Bu mülâkat esnasında muhabir Mustafa Kemal'e: "Teşkilât-ı Milliye'nin kuvvet ve şümülü, Teşkilât-ı Milliye ve İttihatçılık, Teşkilât-ı Milliye ve anasır-ı gayr-i müslime, Teşkilâtın ecnebilerle münasebeti, Teşkilât-ı Milliye ve intihabat" hususlarında sorular yöneltmişti (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri 1989: 2-5).

Yenigün Gazetesi muhabirinin Mustafa Kemal Paşaya ilk sorusu "Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti teşkilâtının gücü ve etki alanı" üzerinde olmuştu. Bu soruya verdiği cevâpta, Mondros Mütarekesi'nden sonra Türk Milletinin iki büyük felaketle karşı karşıya geldiğini, bunlardan birincisinin vatan ve milletin maruz kaldığı hukûk dışı muameleler olduğunu, diğerinin ise İstanbul'daki hükûmetin bu haksız uygulamalar karşısında aciz kalarak adeta Yunanlılarla işbirliği edencesine bir politika ve icraat takip etmesi olduğunu söylemişti. Konuşmasının devamında; bütün bunların ülkenin her tarafında bir uyanışa neden olduğunu ve aynı sebep ve gayelere dayanan millî teşkilâtların ülkenin her tarafında oluşturulduğunu ve sonunda bu millî teşkilâtların birleşerek bütün ülkeye şâmil bir hale geldiğini belirtmiştir.

Muhabirin "Teşkilât-ı Millîye'nin" ittihatçı bir karakter taşıdığı konusunda genel bir kanı olduğunu belirterek Mustafa Kemal Paşanın bu konudaki düşüncelerinin ne olduğu sorusuna da Mustafa Kemal Paşa verdiği cevapda, millî teşkilâtın hangi sebeplerle doğduğunu bir önceki soruda açıkladığını belirterek, esas gayelerinin vatanı ve milleti kurtarmak olduğunu, bu gayenin karşısına iki hasım güç çıkardığını, bunlardan ilkinin kendi şahsî çıkarları için milletin genel çıkarlarını feda eden mevcut hükûmet olduğunu ve diğerinin de çöküşümüzü bekleyen bazı iç düşmanlar olduğunu söylemiştir. Konuşmasının devamında bu iki hasım gücün kendilerini kurtarmak ve gayelerine ulaşmak için millî hareketi dünya nazarında küçük düşürmek ve aşağılamak için çaba harcadıklarını söylemiştir. Mustafa Kemâl Paşaya göre bu hasım güçlerin "İttihatçılık" iftira ve suçlaması ile millî harekete saldırmaları karşısında kendileri; gerek millî çalışmaları ve gerekse Ali Rıza Paşa hükûmetinin kurulması sırasında gösterdikleri tarafsızlık politikası ile

"İttihatçılık" suçlaması ile iftirasından ne kadar uzak olduklarını bütün dünya kamuoyuna göstermişlerdi.

Mustafa Kemal Paşa, millî hareketin bütün millet tarafından icra edildiğini, eğer işin içinde bir ittihatçılık olmuş olsaydı milletin bu hareketi desteklemeyeceğini belirttiği cevabında devamla "şimdiye kadar yayınladıkları beyânnâmelerle ve gerekse genel kongrede-Sivas Kongresi-kabul edilen yemin suretiyle hiçbir fırkaya mensup olmadığımızı ve ittihatçılıkla alakamız bulunmadığını bütün kainata ilân ettik" demiştir.

Cevabının bir yerinde de, yayınladığı son beyânnâme ile Padişahın bile millî teşkilâtın, genel olarak millî nedenlerle doğduğunu belirtmesine rağmen, Ferit Paşa Hükûmeti'nin bunun tam aksiyle "Anadolu hareketinin" bir ittihatçılık kışkırtması olduğunu, hatta bununla da yetinmeyerek "Bolşeviklik" suçlaması yaptığını ve millî harekât tarafından Anadolu'ya akın akın Bolşevik getirildiğini millete ve basına yapılan açıklamalarda açıkladığını söylemiştir.

Mülâkatın diğer bir sorusu da "azınlıklar" hakkında olmuştur. Yenigün Gazetesi muhabiri "Millî teşkilâtın gayr-i Müslim unsurlar aleyhinde bazı rivayetlerin olduğunu" sormuştu. Bu soruya da cevap veren Mustafa Kemal Paşa, millî teşkilâtın gayr-i Müslim unsurlar aleyhine hiçbir kötü niyet ve emelinin olmadığını belirtmişti. Devlet ve millet aleyhinde bazı tahrik ve teşebbüslerde bulunan ve zararlı faaliyetler içerisinde olan gayr-i Müslimlerin bulunduğu dikkat çeken Mustafa Kemal Paşa, bunların milletimizin sükûneti ve ciddiyeti karşısında hiçbir netice elde edemeyeceklerini belirtmiştir. Mustafa Kemal Paşa, devamla da gayr-i Müslimlerin bütün tabii haklarını sağlayacaklarını ve uluslar arası bir denge ve uyum gerçekleştirmek istediklerini belirtmiştir.

Yabancılarla ilişkilerin nasıl olduğu konusundaki soruya da cevap veren Mustafa Kemal Paşa; "Şimdiye kadar gerek tesadüfen ve gerekse Anadolu'nun durumunu araştırmak için bölgeye gelen değişik milletlere mensup çok sayıda yabancılarla temas edildiğini" söylemiş ve bunların, uzaktan söylenildiği gibi Anadolu'nun bir karışıklık içinde olmadığını, aksine büyük bir huzur ve asayiş içinde bulunduğunu kendilerine söylediklerini belirtmiştir. Bu yabancıların özellikle Teşkilât-ı Milliye'nin gücü ve önemiyle bütün milletin birliğini gözleriyle gördüklerini ve millî hareketin meşruiyeti ile gaye ve taleplerini etraflıca incelediklerini ve bütün bunları da kendi ülkelerinin kamuoylarına yazdıkları ayrıntılı raporlarla açıkladıklarını

söylemiştir. Gerçeği gören ve bunları kendi kamuoylarına duyuran bu yabancılar sayesinde Avrupa ve Amerika kamuoylarının millî harekete karşı olan düşüncelerinde değişiklikler olacağını ve hatta bunların görülmeye başlanıldığını belirtmiştir.

Mülâkat esnasında muhabir "Amasya Mülâkâtı'nda" kararlaştırılan ve yakında yapılması muhtemel olan "Meclis-i Mebusan" seçimleri ile ilgili olarak da bir soru sormuştur. Soru; seçimler sırasında "Heyet-i Temsiliye'nin" takip edeceği tutum ve durumun ne olacağı idi. Mustafa Kemal Paşa, Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin bir siyasî parti olmadığını ve bu nedenle seçimler sırasında ne cemiyetin ne de temsil heyetinin doğrudan doğruya hiçbir faaliyeti ve müdahalesi olmayacağını belirtmiştir. Kendilerinin de diğer millet fertleri gibi üzerlerine düşenleri yapacaklarını, ancak milletin geniş bir kesimini temsil etmeleri ve milletin mukadderatıyla yakından ilgilenmeleri sebebiyle, seçimleri bu esasları benimsemiş ve bu uğurda mücadele edecek adayların kazanmalarının temennisi içinde olacaklarına dikkat çekmiştir.

Yeniğün Gazetesi hususî muhabiri Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı bu mülâkâtın son sorusu olarak, Mustafa Kemal Paşaya bu seçimlerde adaylığını koyup koymayacağını sormuştu. Buna cevap olarak Mustafa Kemal Paşa, kendisinin sırf vatan ve milletine böyle bir zamanda daha iyi hizmet edebilmek amacıyla askerlik mesleğinden ayrılarak "sine-i millete" döndüğünü ve bu nedenle milletin genel iradesine tabii olduğunu ve buna uyacağını açıklamıştır. Seçimlerde aday olması ile ilgili olarak, kendisinin hiçbir teşebbüsünün olmayacağını, ancak millet kendisini mebus seçmek istediği takdirde bunu da büyük bir memnuniyetle kabul edeceğini belirtmiştir.

Yeniğün Gazetesi hususî muhabirinin Sivas Kongresi'nin çalışmalarını sürdürdüğü günlerde yani 11 Eylül 1919'da Sivas'ta Mustafa Kemal Paşa ile gerçekleştirdiği mülâkat bu şekilde son bulmuştur.

B) TASVİR-İ EFKÂR GAZETESİ BAŞMUHARRİRİ VELİT EBÜZZİYA'NIN "KUVA-YI MİLLİYE'NİN VAZİYETİ HAKKINDA" TELGRAFLA SORDUĞU SORULAR VE MUSTAFA KEMAL PAŞANIN CEVAPLARI

Osmanlı Matbuat Cemiyeti Başkanlığını ve aynı zamanda İstanbul'da yayınlanan Tasvir-i Efkâr Gazetesi Başyazarlığını yapan Velit (Ebüzziya) Bey, Sivas Kongresi'nin yapıldığı

günlerde, hem cemiyet başkanı olarak hem de gazeteci olarak Mustafa Kemal'le mütemadiyen yazışmalarda bulunmuştur. Amacı Millî Mücadele lehinde İstanbul'da kamuoyu oluşturmaktır. Gerek kendisi ve gerekse başyazarlığını yaptığı Gazetesi millî hareketi desteklemektedir. Velit Bey, Mustafa Kemal Paşaya telgrafla sorduğu sorularını Kuva-yı Milliye üzerine yoğunlaştırmıştır. İstanbul'dan 13 Ekim 1919 günü çekilen telgrafta Velit Bey Mustafa Kemal Paşaya; birkaç gündün bu yana matbuat cemiyeti adına haberleştiğini, Bugünkü haberleşmesini ise Gazetesi Tasvir-i Efkâr adına yapacağını söylemiştir. Velit Bey Mustafa Kemal Paşaya cevaplaması için bazı sualler sorduğunu söyleyerek, bu soruları sormaktaki amacının, kamuoyuna Kuvay-ı Milliye hakkında elden geldiğince açık ve doğru bilgiler vermek olduğunu belirtmektedir. Velit Bey, alınacak cevapların ajanslar vasıtasıyla Avrupa'ya da gönderilmesine çalışılacağını söylemişti. Mustafa Kemal Paşanın suallere vereceği cevapların Tasvir-i Efkârın yarınki nüshasında yayınlanmasına çalışılacağını ve bu nedenle, cevapların geciktirilmemesini rica etmiştir.

Mustafa Kemal Paşanın suallere verdiği cevaplar, yaveri Cevat Abbas Bey tarafından "Paşa Hazretlerinin telgrafnameniz muhteviyatına sırası ile bervechiati not ettirdiği cevapları arz ediyorum" şeklinde yine telgrafla Velit Bey'e bildirilmişti (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri 1989: 6-10).

Telgrafla sorulan soruların bir kısmına oldukça kısa ve net cevaplar veren Mustafa Kemal Paşa, bazı soruları cevaplamamış, bazılarını da daha ayrıntılı olarak açıklamıştı.

Sorulardan ilk altısı daha çok "Kuva-yı Milliye" ile "Teşkilât-ı Milliye" üzerine olmuştur. Nitekim, Kuva-yı Milliye'nin oluşmasının sebebi, Teşkilât-ı Milliye'nin ne zaman başladığı, kaç vilayete şâmil olduğu, başlıca erkânının kimler olduğu, esas amacının ne olduğu ve bu amaca ulaşabilmek için başlıca teşebbüsünün ne olacağı şeklindeki sorular bu amaçla sorulmuştu. Mustafa Kemal Paşa bu sorulara verdiği cevaplarda özetle "Milletin uğradığı haksız işgal ve uygulamaların "Kuva-yı Milliye'yi" doğurduğunu, millî teşkilâtın da Mondros Mütarekesinden sonra vatanın her tarafında aynı zamanda başladığını belirtmiştir. Teşkilât-ı Milliye'nin Anadolu ve Rumeli'deki bütün vilâyetlerde var olduğunu ve hükmünün de bütün vatana şâmil olduğunu söyleyerek, vatanın istiklâli ve korunması için çaba gösteren milletin bütün fertlerinin bu hareketin erkanını teşkil ettiğini belirtmiştir. Millî hareketin esas gayesinin vatanın bütünlüğünü sağlamak olduğunu ve bunun için de millî kuvvetleri etkili kılarak,

milletin iradesini bütün vatanda hakim kılacaklarını, cemiyetin nizâmnamesi ile yayınladıkları beyânnâmede bunu dile getirdiklerini Mustafa Kemal Paşa verdiği cevapta açıklamıştır.

Tasvir-i Efkâr Gazetesi Başyazarı Velit Ebüzziya Beyin telgrafla sorduğu soruların bir kısmı da yapılacak milletvekili seçimlerine yönelik idi. Nitekim bu konuya yönelik sorular arasında; seçimler hakkında ne düşünüldüğü, Anadolu'da seçimlerin serbest olarak yapılıp yapılmayacağı ve seçimlerin "intihab-ı nisbi" usulüyle yapılıp yapılmayacağı vardı. Mustafa Kemal Paşa bu sorulara da kısa cevaplar vermişti.

Seçimlerin hiçbir baskı olmadan yapılacağını, ancak seçimlerde Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin esaslarını benimsemiş adayların kazanmalarını temenni ettiklerini belirten Mustafa Kemal Paşa, şimdi yapılacak seçimlerde mevcut seçim kanununa uyulacağını, nisb-i temsil sistemini ise Millî Meclisin ele alıp kararlaştıracağı bir konu olduğunu cevaben yazmıştır.

Velit Bey, sorduğu iki soruyla da Mustafa Kemal Paşa'nın Ermeniler ve kurulması muhtemel bir Ermenistan'ın sınırları konusundaki fikirlerini de öğrenmek istemişti. Her iki soruya ortak bir cevap yazan Mustafa Kemal Paşa, "30 Ekim 1918 tarihinde yani Mondros Mütarekesi'nin ilân edildiği tarihte millî sınırlarımız içinde kalan vatan topraklarından bir kısmının bile Ermenistan'a verilmesine milletin kesinlikle razı olmadığını" belirtmiştir.

Sivas Kongresi esnasında Sivas'a gelen ve kendisiyle bir görüşme yapmış olan Amerika Tahkik Hey'eti Başkanı General Harbord ile yaptığı görüşmede neler konuşulduğuna dair sorulan soruya Mustafa Kemal Paşa, cevap vermemiştir.

Sorulan sorular arasında Kuva-yı Milliye'nin ittihatçılıkla alakasının olup olmadığı ve bu hareketin içinde ittihatçılığıyla bilinenlerin yer alıp almadığı da vardı. Bu sorulara verdiği cevapta da Mustafa Kemal Paşa, Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti içinde ittihatçı olarak bilinen kimse olmadığını, ittihatçılığın tarihe karıştığını belirtmiştir. İttihatçıların Kuva-yı Milliye üzerinde hiçbir etkilerinin olmadığını da söylemiştir.

Kuva-yı Milliye'nin gelecekteki yapısının ne olacağı sorusuna verdiği cevapta Mustafa Kemal Paşa, "Yapılacak milletvekili seçimlerinden sonra İstanbul'da toplanacak olan Meclis-i Millî'nin tam bir güvence ve serbestlik içerisinde yasama ve denetleme görevini yapmaya kadar Kuva-yı Milliye'nin yapısını koruyacağı-

nı, bundan sonra ise gelecekteki şeklinin tayin edileceğini ve bunun da bir kongre ile yapılacağını" belirterek bu konudaki görüşlerini dile getirmiştir.

Gelecekteki Türk sınırlarının neresi olacağı konusunda ise "müstakbel hudutlarımız bizce 30 Teşrinievvel 1918 tarihinde mütareke akt edildiği günde fiilen sahip kaldığımız huduttur" diyecektir.

Velit Beyin sorduğu sorular arasında, Mustafa Kemal Paşa'nın mebusluk için aday olup olmayacağı ve şayet aday olur ise nereden olmak istediği hususunda bir soru da vardı. Ayrıca arkadaşlarından kimlerin mebus olmak istedikleri de soruluyordu. Mustafa Kemal, kendisinin mebus olmak için ortaya çıkmadığını, hiçbir yerden de adaylığını ilân etmediğini ve etmeyeceğini söylemiş, ancak milletin kendisini herhangi bir yerden mebusluğa seçmesi halinde de bunu büyük bir memnuniyetle kabul edeceğini yazmıştır. Ayrıca arkadaşlarının da kendisi gibi düşündüklerini de belirtmiştir.

Mustafa Kemal'den cevaplama isteğiyle sorulan sorulardan birisi de, Sivas'ta yabancıların olup olmadığı, şayet var ise onlarla olan ilişkilerinin hangi düzeyde olduğu ve yabancıların Kuva-yı Milliye hakkında ne düşündükleriydi. Mustafa Kemal Paşa verdiği cevapta, Sivas'ta İtilâf temsilcilerinin bulunmadığı, ancak buraya gelen Avrupa ve Amerikalı siyasî, askerî memurlar ve temsilcilerle "Millî Teşkilât ve Harekât-ı Millîye" konusunda özel görüşmeler yaptığını belirtmiştir.

Millî Teşkilâtı temsilen İstanbul'a temsilci olarak gönderilmiş bulunan Vasıf Beyin İstanbul'a ne zaman geleceği hususundaki soruya da Mustafa Kemal Paşa cevap vermemiştir.

Kendisinden ayrıntılı olarak "özgeçmişini" yazması istenmiş ve Mustafa Kemal Paşa da bir özgeçmiş hazırlayarak bunu telgrafla Velit Bey'e iletmıştır.

C) TAN GAZETESİ MUHABİRİNE KUVAY-I MİLLİYE'NİN VAZİYETİ HAKKINDA VERDİĞİ DEMEÇ

Mustafa Kemal Paşa, 25 Ekim 1919'da Tan Gazetesi muhabirine bir demeç vermişti. Bu demecinde muhabirin "Kuvay-ı Milliye'nin" vaziyeti ile ilgili çeşitli sorularını cevaplamıştı. Muhabirin cevaplama için Mustafa Kemal Paşaya sorduğu sorular; Dahilî ve haricî siyaset, Ermeni meselesi, Teşkilât-ı Millîye, Hükûmete karşı vaziyet, Manda meselesi, Boğazlar meselesi ile ilgiliydi. Tan Gazetesi muhabirinin bu demeci Tasvir-i Efkâr'da yayınlanmıştı (A-

tatürk'ün Söylev ve Demeçleri 1989: 17-19).

Tan Gazetesi muhabirinin Mustafa Kemal'e yönelttiği ilk soru Teşkilât-ı Milliye'nin dahilî ve haricî siyaseti hakkındaki programının ne olduğu konusundaydı. Bu soruya verdiği cevapta Mustafa Kemal Paşa, millî teşkilâtın bir siyasi parti olmadığı için dahilî ve haricî siyaseti hakkında ayrıntılı bir programı yoktur demiştir. Temsil ettiği bu cemiyetin her konudaki fikir ve düşüncelerinin Sivas Kongresi'nde belirlendiğini ve bunların da daha sonra bir beyânnâme ile kamuoyuna duyurulduğunu söylemiştir.

Muhabirin Ermeni meselesi hakkında sorduğu soruya çok net ve kısa bir cevap veren Mustafa Kemal Paşa "Osmanlı hududu haricinde müteşkil bir Ermenistan'ı memnuniyetle görürüz" diyerek vatanımız üzerinde asla bir Ermenistan devleti kurulamayacağını gayet açık ve kesin bir dille belirtmiştir.

Gazetecilerle yaptığı mülâkat ve yine gazetele- re verdiği demeçlerde Mustafa Kemal Paşanın Amasya Mülâkâtı'ndan sonra yapılması kararlaştırılmış olan seçimler ile ilgili sorulara sık sık muhatap olduğunu görmekteyiz. Gerçekten de Tan Gazetesi muhabiri de bu hususa yönelik bir soru yöneltmişti. Muhabirin "seçimden sonra millî teşkilâtın kendisini dağıtacak mı?" sorusuna Mustafa Kemal şu cevabı vermişti:

Teşkilât-ı millîyenin irade-i millîyeyi hakim kılmaktaki gayesi, Millet Meclisinin toplanarak hukuk-ı teşriye ve vazife-i murakabesine tam bir emniyet ve serbesti ile bilfiil sahip olmasıyla tehakkuk edecektir. Binaenaleyh Mec- cis-i Millî her türlü taarruz ve müdahaleden masun bir surette kemal-i ciddiyetle vezaif-i teşriyesini ifaya mübaşeret eyledikten ve bu da fiilen teyyüd ettikten sonra bu günkü tarz-ı faaliyette idame-i mevcudiyete sebep kalmamış olduğundan teşkilât-ı millîye, nizamnâme-i dahilisi mucibince mesaisine nihayet verecektir.

Görüldüğü gibi Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'da toplanacak Meclis-i Mebusan'ın tam bir güvence ile açılıp, çalışmalarını sürdürünceye kadar, millî teşkilâtın yapısını koruyacağını, bilahare de toplayacağı bir kongrede kendisiyle ilgili nihai bir karar alacağını belirtmiştir.

Daha sonra muhabir, millî teşkilâtın, İstanbul'daki yeni hükümet yani Ali Rıza Paşa Hükümetiyle olan ilişkisi üzerine bir soru sormuştu. Bu soruya da Mustafa Kemal, yeni hükümetin idarî işlerine karışmayacaklarını belirterek, Salih Paşa ile Amasya'da gerçekleşen görüşmelerin bir anlaşmazlıktan ziyade bazı ko-

nularda fikir alışverişinde bulunmak gayesiyle gerçekleştirildiğini söylemiştir.

Yöneltilen sorulardan birisi de "ecnebi müzaheretini" üzerine olmuş ve muhabir bu konuda Mustafa Kemal Paşanın görüşlerini öğrenmek istemiştir. Bu konuda ayrıntılı bir açıklama yapmayan Mustafa Kemal Paşa, millî teşkilâtın yabancı yardımı konusunda Sivas Kongresi'nde bazı kararlar almış olduğunu ve bu alınan kararı da yayınlanan Kongre beyânnâmesinin 7 nci maddesiyle ilân ettiklerini belirtmiştir.

Söz konusu beyânnâmenin 7 inci maddesi şöyleydi:

"Milletimiz, insani, asri gayeleri tebcil ve fennî, sınaî ve iktisadî hal ve ihtiyacımızı takdir eder. Binaenaleyh devlet ve milletimizin dahilî ve haricî istiklâl ve vatanımızın tamamıyeti mahfuz kalmak şartıyla altıncı maddede mu- sarrah hudut dahilinde milliyet esaslarına riayetkar olan ve memleketimize karşı istila emeli beslemeyen herhangi devletin fennî, iktisadî, sınaî muavenetini memnuniyetle karşılız ve bu şerait-i adile ve insanyeyi muhtevi bir sulhun da acilen tekarrürü selâmet-i beşer ve sükûn-ı alem namına ahas-ı âmal-i millîyemizdir."

Boğazlar konusunda önerilecek olan teklifin ne olduğu da sorulmuştu. Mustafa Kemal Paşa verdiği cevapta, Boğazlardan geçişin serbest olacağını, devletin merkezinin de bu boğazlar üzerinde olması hasebiyle, boğazların daha güvenilir olması gerektiğini belirtmiştir. Yine de bu meselenin bugün için bir hükümet meselesi olduğunu, bu yüzden de kendilerinin bir teklif ileri sürülmesinin doğru olmayacağını söylemiştir.

D) TASVİR-İ EFKÂR GAZETESİ MUHABİRİ RUŞEN EŞREF (ÜNAYDIN) BEYİN AMASYA'DA MUSTAFA KEMAL PAŞA İLE YAPTIĞI MÜLÂKAT

İstanbul Matbuat Cemiyeti Başkanı ve Tasvir-i Efkâr Gazetesi Başyazarı Velit Bey ile Mustafa Kemal Paşa arasında, basın mensupları ile Mustafa Kemal Paşanın görüşmesinin sağlanması konusunda müteaddit yazışmalar olmuştu. Tasvir-i Efkâr Gazetesi Başyazarı Velit Bey, 8 Ekim 1919'da Mustafa Kemal Paşaya bir telgraf yazısı göndererek, hem Millî Mücadele hareketi konusunda daha etraflıca bilgi ve talimat almak, hem de İstanbul'un durumu hakkında daha etraflıca bilgi vermek amacıyla Tasvir-i Efkâr Gazetesi adına Ruşen Eşref Beyin süratle yola çıkacağını, kendisinin hangi yol ile Sivas'a gelebileceğinin bildirilmesini rica etmişti (Özkaya 1989: 39-40).

Mustafa Kemal Paşa, aynı gün Velit Beyin telgrafına cevap vermiş ve Ruşen Eşref Beyin Sivas'a en kısa yoldan ulaşması için takip edeceği yol güzergahını bildirmişti. İstanbul'dan verilen cevabi tel yazısında muhabir Ruşen Eşref Beyle, fotoğrafçı Kenan Beyin 10 ekim 1919 tarihinde Sivas'a doğru yola çıkacaklarını bildirmişti. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, gerekli tedbirlerin alınması ve kolaylıkların sağlanması için yol üzerindeki mülki ve askeri birimlere telgraf çekmişti.

Ruşen Eşref Bey ve fotoğrafçısı Kenan Bey, Eskişehir, Konya, Niğde, Kayseri güzergahını takip ederek 20 Ekim akşamı Sivas'a gelmiştir (24-). Ancak Ruşen Eşref Beyin Sivas'a geldiğinde Mustafa Kemal Paşanın Sivas'ta olmadığını öğrenecektir. Çünkü Heyet-i Temsiliye adına Amasya'da İstanbul Hükümeti temsilcisi Bahriye Nazırı Salih Paşa ile görüşmelerde bulunmak üzere Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey ve Bekir Sami Bey Amasya'ya gitmişlerdi. Bunun üzerine Ruşen Eşref Bey, Sivas'ta fazla kalmayarak, Amasya'ya hareket etmişti. Amacı Amasya'daki görüşmelere yetişmek ve burada yapılan müzakereleri de Gazetesine haber olarak göndermekti. Ancak Amasya'ya ulaştığında gerçi görüşmeler bitmişti. Yine de Ruşen Eşref Bey, Amasya görüşmelerinin konuşmalarını Gazetesine yollamayı sağlamıştı. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa ve diğer Heyet-i Temsiliye üyeleri hala Amasya'daydılar. Bunu bir şans telâkki eden Ruşen Eşref Bey, Sivas'ta yapmak niyetinde olduğu mülakatları, Amasya'da yapacaktı. Ruşen Eşref Bey Amasya'da Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Beyle Mülakat" olarak adlandırdığı üç sayılı mülakatlarını Gazetesi tasvir-i Efkâr'a göndermiş ve bu mülakatlar bilahare gazetede yayınlanmıştır (25).

Ruşen Eşref Beyin Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı mülakatları bir makalesinde değerlendiren Necat Birinci "mülakatların en önemli tarafı, Mustafa Kemal Paşayı ilk zamanlarda iş başında göstermelerdir" demektedir (Birinci 1984: 442). Mustafa Kemal Paşanın yoğun çalışma temposunu yakından gözleyen Ruşen Eşref, mülakat içerisinde bu gözlemlerini de oldukça canlı bir şekilde aktarmıştır.

Biz burada sadece Ruşen Eşref Beyin, Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı mülakatı vereceğiz. Bu mülakatlarında Ruşen Eşref Beyin Mustafa Kemal Paşaya yönelttiği sorular şu konular üzerinde olmuştur: Harekât-ı Millîyenin başında bulunanlar, Harekât-ı Millîye ve millet, Harekât-ı Millîye ve İttihat ve Terakki, Harekât-ı Millîyenin başında bulunanların maksadı, Dünya milletleri ve Harekât-ı Millîye, Türk halkının cevheri, Siyasî cidal ve içtima-

î mesai.

Ruşen Eşref Bey, Mustafa Kemal ile yaptığı mülakatında öncelikle Millî hareketin başındakiler hakkında bir soru yöneltmişti. Bu soruya oldukça uzun bir cevap veren Mustafa Kemal Paşa, Millî hareketin başında kendilerine mâceraperest denildiğini belirterek başladığı konuşmasını şöyle sürdürmüştü:

"Milletin, hakkını aramasına, bir iki kişi mâceraperestlik dediler. O hakkı istirdat için çalışanlar da mâceraperest birer muhteris oldu. Fakat durup dururken mâcera yaratmağa, mâceraperest olmağa, bilmem ki, lüzum ve ihtiyaç var mıydı? Bu mâceraperest denen insanların rütbeleri mi eksikti? Şahsi haysiyetleri mi haledar olmuştu? Aç mı kaldırdı, yoksa şahsî istikballeri kûsufa mı uğramıştı? Hayır, değil mi ya? Her şeyleri yerli yerinde idi. O halde, bilhassa bir harb yorgunluğundan sonra istirahat muhtaç bir kimsenin böyle kalkıp da mâceralar, gaileler yaratmağa ihtiyacı yoktu. Halbuki milletin ve memleketin istikbal ve şerefi mevzuubahs oluyordu. Bu mesele her düşüncenin fevkindedir. Millet ve memleketin sayesinde kazanılan rütbe ve refahın bir ehemmiyeti, bir kudsiyeti vardır. Biz bunlardan ancak yine bu aziz millet ve memlekete borçlu olduğumuz son bir vazife-i nâmusu ifa için ayrıldık. Millet kendi hayatını kurtarmak, kendi meşru hakkını müdafaa etmek için çıkardığı sese iştirak etmek her kendini bilen vatandaşın vazifesidir. Eğer bu millet, bu memleket parçalanacak olursa umumi şerefsizliğin enkazı altında şunun, bunun şahsî şerefi de parça parça olur. Biz o umumi şerefi kurtarabilmek için harekete gelen millete ruhumuzla iştirak ettik. İştirakimize mâni olabilecek şahsî rütbeleri, mevkiileri de umumi şerefi kurtarmağa mâtuf bir gaye uğruna feda ettik. Millet hakk-ı hayat ve istiklalini talep etmesi bir-kaç kişi tarafından, aleme güya hükümete karşı bir ıyan mahiyetinde yutturulmağa çalışıldı. Bir iki kişiyi de müşevvik olarak gösterdiler."

Mustafa Kemal Paşa bu hareketin milletin bir arzusu olduğunu ve bu arzuyu doğuran şeyin de şahıslar değil, bizzat hadiseler olduğunu belirtmiştir. Bazı ihtiras merkezlerinin devletimizin birlik ve bağımsızlığını tehdit ettiklerini, hiçbir hukuka ve hakka dayanmaksızın topraklarımıza karşı yapılan bu saldırılar ve işgaller ve tehlikenin büyüklüğü karşısında milletin birleşmek gereğini haydığını söylemiştir. Bu nedenle böyle bir harekete mâceraperestlikle suçlamanın gafillik ve garazkarlık olduğunu açıklamıştır.

Ruşen Eşref Bey bir mülakattan ziyade sohbet havası şeklinde cereyan eden görüşmenin de-

vamında Mustafa Kemal Paşaya, millî harekete karşı çıkanların, bu hareketi bir parti manevrası olarak gördükleri için, bütün milletin ve vatanın kurtuluşunu hedef alan kutsal mahiyette bir hareket olarak kabul etmediklerini belirtmişti. Mustafa Kemal Paşa da böyle bir zamanda particilik yapmanın doğru olmayacağını, memleket olmazsa partilerin bir hiç olacağını, öncelikle memleketin kurtuluşunu sağlamak gerektiğini belirtmiştir. Devamla, şayet millî hareket bir parti manevrası olsaydı, Sivas Kongresi'ne memleketin her tarafından, hükümetçe alınan çok sıkı tedbirlere rağmen bir çok temsilci katılır mıydı demiş ve milletin arzu ihtiyaçlarına uymayan bir hareketin Anadolu'nun göbeğinde, milletin bağrında barınamayacağını, yardım göremeyeceğini belirtmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, üzerinde hassasiyetle durdukları ve özellikle sakındıkları konunun İttihat ve Terakki partisi olduğunu söylemiş ve özellikle Sivas Kongresi'ne katılan bütün delegelerin kesinlikle İttihatçılık gayesi gütmeyecekleri konusunda yemin içtiklerini belirtmiştir. Ayrıca İttihat ve Terakki Partisi'nin siyaseten iflas etmiş olduğunu, İttihatçıların milletimizin ihtiyacına ve mizacına uymayan, istilacı bir politika takip ettiklerini, kendi topraklarını ihmal ettiklerini söylemiştir. Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin ise haksız saldırı, meşru olmayan emperyalizm ve kolonizasyon siyaseti güderek ülkemizi istilaya ve parçalamaya çalışan yabancı ve saldırgan kuvvetlere çiğnetmemek emelinde olduğunu açıklamıştır. Bu düşünceler içinde olan bir cemiyetin de İttihat ve Terakki Fırkasını tekrar canlandırmayı asla düşünmediğini, düşünemeyeceğini vurgulamıştır.

Ruşen Eşref Bey, millete dost görünüp de ilk fırsatta iktidar mevkiine geçtikten sonra, milletin gerçek ihtiyaçlarını düşünecek yerde, ülkeyi kendi istediği yolda götüren, laf anlamayan ve yetkililerin yol göstermelerine kulak asmayan kahraman yüzlü insanlardan bu ülkenin ve milletin çok zararlar çektiğini belirttiği konuşmasının devamında Mustafa Kemal Paşaya hitaben "Bunu siz de takdir edersiniz. Ancak beyanatınız ve beyanatınızı takip edecek efaaliniz bu tereddütleri izale edebilir. Bugün hiç kimse inkar edemez ki memlekete ve millete büyük hizmet görmek tehalükü içinde her fedakârlığı göze aldınız. Bu fedakârlığınız hemen hemen umumî bir muhabbet ve şükran mazhar oldu. Gerek sizi, gerek rüfekanızı bir muhabbet ihata ediyor. Bunun temadisi ancak sizin elinizdedir. Millet pek çok zamandır kendisine hakikaten dost olacak halis insanlardan mahrum kaldığı için şu acıklı günlerde yardımına koşan insanların daima aynı fedakârlık, aynı feragat içinde görmek ister. Onları mânevi bir kuvvet halinde

hıfz ve takdis etmek ihtiyacındadır. Bu kuvvetin muhafaza edilebilmesi de ancak şahsi menafinin istihkariyle mümkün olabilir, itikadındayım" diyerek mevki ve makam hırsının, nice samimiyetlerin ölmesine, nice iyi emellerin yarı yolda kırılmasına sebep olduğunu belirtmiştir.

Ruşen Eşref Beyin bu söylediklerine bir cevap olmak üzere Mustafa Kemal Paşa da eğer mevki hırsından kastettiğiniz hükümette bir bakanlık almak ise, onun için böyle şeyler yapmaya gerek yoktu, İstanbul'da oturup çalışmak bu gayeye ulaşmak için yeterdi. Ancak kendisinin milletine hizmet etmek için her türlü dış gösterişten vazgeçerek, milletin sinesine döndüğünü, bunu yapmakla da manevî mükafatı maddî mükafata tercih ettiğini söylemiştir. Kendisinde ve arkadaşlarında mevki ve makam hırsının olmadığını söyleyen Mustafa Kemal Paşa, kendisinin ve arkadaşlarının, bugüne kadar hakından mahrum yaşatılan, varlığı önemsenmeyen milletin, hayata ve refaha layık olduğunu hem kendi hem de yabancı hükümetlere anlatmayı amaçladıklarını açıklamıştır.

Diğer bazı konularda da Mustafa Kemal Paşanın görüşlerini alan Ruşen Eşref Bey, Teşkilâtı Milliye konusunda da bazı şeyleri sormak istemişse de buna imkan ve zaman bulamamıştır.

SONUÇ

Millî hakimiyet esasına dayanan, kayıtsız, şartsız, bağımsız bir Türk devleti kurmak gayesiyle 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkan Mustafa Kemal Paşa, öncelikle Türk milletini karşı karşıya kaldığı tehlike konusunda uyarmak, onları "vatanın bütünlüğü ve milletin istiklâlini temin" yolunda açtığı mücadeleye dahil etmeyi düşünmüştür.

Türk milletini tapyekün bir Millî Mücadele fikri etrafında bir araya getirmek, milletini mukadderatına hakim kılmaya davet etmek için kamuoyu oluşturmaya büyük önem vermiştir. Mustafa Kemal Paşa, basının kamuoyu üzerindeki olumlu ve olumsuz etki konusunda yegane vasıta olduğunu çok iyi bilmektedir. Bir taraftan yayınladığı genelge ve beyânnâmelerle halkı Millî Mücadele konusunda aydınlatıp ve şuurlandırırken, diğer taraftan kendisinin önderliğinde başlayan kurtuluş hareketinin gayelerini İstanbul ve Anadolu basını vasıtasıyla mütemediyen kamuoyuna duyurmaya çalışıyordu.

Millî Mücadele'nin başında basın, İstanbul ve Anadolu basını olarak gözükmekteyse de esas olan ve kamuoyunu derinden etkileyen basın, İstanbul'da yayınlanan gazetelerdi. Bu dönem-

de hem İstanbul basını hem de Anadolu basını, Millî Mücadeleyle destek verenler ve vermeyenler şeklinde ikiye ayrılmıştı.

İşgal altındaki İstanbul'da aynı zamanda Padişah ve Hükümetlerin basın üzerinde baskısı ve sansürü bulunuyordu. Bilhassa Damat Ferit Paşa Hükümetleri döneminde İstanbul'da yayınlanan ve Anadolu'daki Kuva-yı Milliye hareketine destek veren veya sempati ile bakan gazeteler mütemadiyen sansür tehdidi altında kalmışlar, başyazarları tutuklanmış, geçici ve süresiz kapatılmışlardı.

Sivas Kongresi'nden sonra Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul basınıyla daha çok ilgilendiğini görüyoruz. Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin düşürülerek yerine üyeleri arasında Millî Mücadeleyle sahip çıkan, destekleyen Nazırlarında bulunduğu Ali Rıza Paşa Hükümeti döneminde, İstanbul Hükümetleri ile Sivas'taki Heyet-i Temsiliye arasındaki ilişkiler yumuşamış, olumlu bir seyre girmişti. Bu yeni gelişmenin önemli etkisi basın üzerinde olmuştu. Nitekim İstanbul'da yayınlanan Millî Mücadele yanlısı gazeteler, Sivas'ta bulunan Mustafa Kemal Paşa ile rahat bir şekilde yazışmalar yapıyorlar, Gazetelerinde Kuva-yı Milliye'ye dair haberler verebiliyorlardı.

Mustafa Kemal Paşa da yumuşama sürecine girmiş olan bu siyasî ortamdan Millî Mücadele lehine istifade etmek istemiştir. Gazete başyazar ve muhabirlerinin telgraf yazılarıyla sordukları soruları, cevaplandırmış, kendisi tarafından yapılan açıklamaların ve yayınladığı beyannamelelerin basında yer almasını sağlamaya çalışmıştır.

Tasvir-i Efkâr, Tan ve diğer bazı gazeteler, Mustafa Kemal Paşa ile yüz yüze görüşerek mülakat yapmak istemişlerdir. Bu mülakatların bir kısmı Sivas'da yapılmıştır. Tasvir-i Efkâr Gazetesi muhabirlerinde Ruşen Eşref Bey ise Amasya'da Mustafa Kemal Paşa Rauf Bey ile mülakat yapmış ve Gazetesi bu mülakatları yayınlamıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın basınla kurduğu bu olumlu ilişki, Millî Mücadele lehine kamuoyu oluşturmada çok önemli bir işlev görmüştür. Kuvay-ı Milliye ile millî hareketin gayesi bu yolla İstanbul, Anadolu hatta Dünya kamuoyuna duyurulmuştur.

EK I

MUSTAFA KEMAL PAŞA TARAFINDAN HAZIRLANAN ÖZGEÇMİŞ

Rumi 1296 (Miladî 1881) tarihinde Selânik'te tevellüt ederek rüşti tahsilini Selânik'te, idadî tahsilini Manastır'da, Harbiye ve Erkân-ı Harbiye tahsillerini Dersaadet'te ikmal ile 1905 se-

nesi Erkân-ı Harbiye Yüzbaşılığı ile neş'et etmiş ve 1907 senesine kadar Suriye'de ve Kolağası olduktan sonra 1911 senesine kadar Makedonya'da bulunmuşlar; bu müddet zarfında Ordu Erkân-ı Harbiyesi'nde Redif Fırkası Erkânıharpliğinde, Ordu ve Kolordu Erkân-ı Harbiyesi'nde ve Selanik Zabitan Talimgahı Kumandanlığında ve Şimendifer Hattı Müfettişliğinde ifayı vazife eylemişlerdir.

31 Mart hadisesi üzerine Selanik'ten Dersaadet'e hareket eden kuvvetlerin Erkân-ı Harbiye Reisliğinde ve 1910 da Arnavutluk'ta icra edilen harekâta, Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'nın Erkânıharbi olarak bulunmuş ve 1910 da Picardie (Pikardi) manevralarının takip için Fransa'ya azimet etmiştir. 1911 senesinde Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Dairesine memur edilmiş ve oradan İtalya muharebesi münasebetiyle Trablusgarb'e giderek bu harbin nihayetine kadar Sirenaik mıntakasında Derne kuvvetleri Kumandanlığını ifa eylemiş ve bu esnada Balkan muharebesi başlamış ve Bulgarların Çatalca hattına geldikleri bir zamanda İstanbul'a avdet ederek Gelibolu'da Kuvayi Mürettebe Erkân-ı Harbiyesi Harekat Şubesi Müdürü ve Bolayır Kolordusu Erkân-ı Harbiye Reisi olarak Balkan Harbine iştirakle Edirne üzerine mezkûr kolordu ile hareket etmiş ve Dimetoka havalisinin istirdadında bilfiil bulunmuşlardı.

Balkan Harbini müteakip Sofya, Belgrat, Çetine Ataşemiliterliklerini ifa etmek üzere Sofya'ya memur ve orada Kaymakamlığa terfi edilmiştir. Harbi zailin ilânını müteakip Tekirdağ'da yeni teşekkül eden On Dokuzuncu Fırka Kumandanlığına tayin olunmuşlardır. Maydos ve havalisi mıntakası Kumandanlığım ifa ettikten sonra mezkûr fırka ile bu mıntakada buldukları sırada Arıburnu Kuvvetleri Kumandanlığını deruhte eylemiş ve bunun neticesinde Miralaylığa terfi etmişlerdir. Bilâhare Anafartalar Grubu Kumandanı olmuş ve İngilizlerin çekilmeleri üzerine On Altıncı Kolordu Kumandanı olarak Edirne'ye ve orada bir ay kaldıktan sonra Diyarbekir, Bitlis, Muş havalisine aynı numara ile Kolordu Kumandanı olarak gitmiş ve mezkûr cephe mirlivalığa terfi ettirilmişlerdir. Tahaşşüt eden İkinci Ordu dahilinde Bitlis ve Muş beş gün muharebeden sonra Ruslardan istirdat eylemiş ve bir müddet sonra İkinci Ordu Kumandanlığı Vekâletine ve az bir müddet sonra Hicaz Kuvve-i Seferiyesi'ne Ordu Kumandanı olarak tayin olunmuş ise de Şama kadar gittikten ve Sina cephesini teftiş eyledikten sonra Medine'ye gitmelerine hacet görülmediğinden İkinci Ordu Kumandanlığına asaleten tayin edilerek Diyarbekir'e avdet olunmuş ve 1917 senesinde Halep'te tahaşşüt eden ve General Falkenhayn tahtı idaresinde bulunan gruba dahil olan Ye-

dinci Ordu Kumandanlığına tayin edilmişlerdir. Müşarünileyh ile harekâtı harbiyede aralarında ihtilâfi nazarı hasıl olduğundan ve hükümet de noktai nazarının terviç etmediğinden mezkûr Ordu Kumandanlığından istifa ve müteakiben tayin kılındığı İkinci Ordu Kumandanlığını da kabul etmeyerek İstanbul'a avdet etmişlerdir. Bu müddet zarfında veliaht bulunan zatın refakatinde olarak Almanya Karargahı Umumisine ve Alman garp cephesine seyahat etmişlerdir. Veliahdın padişah olmaları üzerine şifahi ve musırane irade ile Falkenhayn'ın mağlup bıraktığı Nablus civarındaki Yedinci Orduya tekrar gitmiş ve vürûdundan on beş gün sonra vuku bulan umumî İngiliz tarruzunda bu orduyu Haleb'e kadar ricat ettirdiği sırada padişaha Fahri Yaver olmuştur. Halep muharebesini müteakip Yedinci ve Adana havalisinde bulunan İkinci Ordulardan mürekkep Yıldırım Grubu Kumandanlığını deruhde ve ladel mütareke İstanbul'a avdet eylediler. Son zamanda malum olduğu veçhile Üçüncü Ordu Müfettişliğiyle Şarkı Anadolu'da buldukları esnada 8 Temmuz 1919 da silki askeriden istifa etmişlerdir.

DİPNOTLAR

1. Bu tanım için bkz. Seha Meray, "Halk Efkârı ve Yoklaması", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt IX, sayı: 3, s.7.
2. Bu konuda İzzet Öztoprak "Türk ve Batı Kamuoyunda Millî Mücadele" isimli kitabında; "Kurtuluş Savaşı boyunca özellikle üzerinde çalışmış olduğumuz 1919 yılı ortalarından 1921 yılı sonlarına değin Türkiye'nin bugünkü sınırları içerisinde kalan ülkede çıkmakta olan veya belirli bir süre çıktıktan sonra kapanmış bulunan gazete ve dergilerin, edebi mizahi nitelik taşıyanların dışındaki siyasal ve bilimsel nitelikte olanların 100'ü aşkın olduğunu saptamış bulunuyoruz" demektedir. İzzet Öztoprak, Türk ve Batı Kamuoyunda Millî Mücadele, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989. Uygur Kocabaşoğlu'da "Millî Mücadele yıllarında Anadolu'da irili ufaklı yüze yakın gazete, 70-80 kadar dergi yayınlanmıştır. Bu gazete ve dergilerin nicesi pek fazla bir iz bırakmadan çok kısa olan ömürlerini tüketmişlerdir "demektedir. Bkz. Uygur Kocabaşoğlu, "Millî Mücadele'nin Sözcülerinden Anadolu'da Yenigün", Ankara Üniv.Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, " Atatürk Özel Sayısı, s.179."
3. Güz, a.g.e., s.9.Ankara basınıni oluşturmak amacıyla yapılan ilk çalışma, Sivas Kongresi günlerinde olmuştur. Mustafa Kemal Paşa, 11 Eylül 1919'da Sivas'da " İrade-i Milliye" adıyla bir gazete çıkarılması kararını vermişti. Daha sonra, Heyet-i Temsiliye ile Ankara'ya geçen Mustafa Kemal Paşa, burada da " Hakimiyet-i Milliye adıyla, 10 Ocak 1920'de bir gaze-

te çıkartılmasını sağlamıştı. Bkz. Fuat Süreyya Oral, Türk Basın Tarihi (1919-1963), C. II, Ankara 1968, s. 40-42; Ömer Sami Çoşar, Millî Mücadele Basını, İst(Tarihsiz), s.115-123 Anadolu Ajansı'nın kuruluşu ile ilgili olarak geniş bir malumat için bkz. Yücel Özkaya, "Millî Mücadele'de Anadolu Ajansı'nın Kuruluşu ve Faaliyetlerine Ait Bazı Belgeler", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt I, sayı: 2, (Mart 1985), s. 587-599.

4. Hülya Baykal, " Millî Mücadele'de Basın", I. Uluslar arası Atatürk Sempozyumu 21-23 Eylül 1997, (Açılış Konuşmaları-Bildiriler) Ankara 1994, s. 879. ;Millî Mücadele yıllarında basının durumuyla ilgili bir başka tasnifte de, bu dönemde basının üçe ayrıldığı belirtilmektedir. Bu tasnife göre basın: "1-Ulusal Kurtuluştan yana olanlar,2-Mandacılar ve teslimiyetçiler, 3- İşbirlikçiler(işbirlikçiler de ikiye ayrılmaktadır: a-İçimizdekiler, b- Azınlıklar" Bkz. Haluk Besen, Türkiye'de Gazetecilik, Gazeteler, Gazeteciler, İnkılâp Yayınları, İst. 1997,s.19.

5. Dönemin basını ile ilgili bilgi veren Refik Korkut "İstanbul Hükümeti ile bu hükümetin görüşlerini aksettiren bazı gazeteler, Türkiye'nin kalpgâhında vukua gelen olayları ve alınan kararları istihza ile mütalaa ediyor ve istiklâl mücadelesinin bir çılgınlık olduğunu ilân etmekten dahi çekinmiyorlardı. Diğer bazı gazetelerde ise, meşru mücadeleyi takbihde bu kadar ileri gidilmemekle beraber, bu mücadele küçümseniyor ve bir Anadolu hareketi olduğu zikredilmek suretiyle, bu mücadele mevzi-i gösterilmek isteniyordu" demektedir. Bkz. Refik Korkut, Millî Mücadele, Cumhuriyet, İ-nönü Devri Matbuatı, Türkiye Fikir Ajansı Yayını, Ankara

6. Millî Mücadele aleyhtarı bu gazetelerle ilgili daha geniş bilgi için bkz. Güz, a.g.e., s. 17-23; M. Nuri İnuğur, Basın ve Yayın Tarihi, Der Yayınları, İstanbul 1993, s. 341-344. Millî Mücadele aleyhtarı Gazetelerin diğer bazı eserlerde de zikredildiğini görüyoruz. Haluk Besen, bunları "İşbirlikçiler" kategorisine sokmakta ve bunları da içimizdekiler ve azınlıklar diyerek ikiye ayırmaktadır. Bkz. Besen, a.g.e., s.19. s. 19.

7. Köylü Gazetesi ile ilgili geniş bilgi için bkz. Zeki Arıkan, Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını (3 Ekim 1918-8 Eylül 1922) Atatürk Arş. Merk. Yay. Ankara 1989.; Zeki Arıkan "Köylü Gazetesi" ile ilgili olarak " İzmir Millî Kütüphanesi'nde bulunan Köylü Gazetesinin koleksiyonlarındaki sararmış yapraklarını her karıştırdığımda, anlatılması güç bir sıkıntı ve üzüntü duyarım. İzmir'in hatta ülkemizin fikir hayatında önemli bir yer tutan bu gazetenin ömrünü acı bir sonla noktalamış olması bana üzüntü verir." Demektedir. Zeki Arıkan, "Köylü Gazetesi ve İşgal", Atatürk Yolu, Yıl: 1, Sa-

yı: 2, s.187.

8. İleri Gazetesi Millî Mücadeleyi tam desteklemektedir. Anadolu'daki Millî Mücadeleye ilişkin ilk haberler önce İleri Gazetesinde yayınlanmaktaydı. Özellikle Mustafa Kemal Paşa'nın halka duyurulmasını istediği haberler bu gazetede yayımlanıyordu. İleri Gazetesi bir anlamda Millî Mücadelenin İstanbul' öncülüğünü yapıyordu. *Güz*, a.g.e., s.337-338. Ayrıca bkz. İnuğur, a.g.e., s.14.; İleri Gazetesi baş muharriri Celâl Nuri'nin Millî Mücadele ile ilgili bazı görüşleri içinde bkz. Celâl Nuri İleri, *Türk İnkılâbı*, Haz. Recep Durmaz, Atatürk Kültür Merk. Başk. Yay., Ankara 2002.

9. Akşam Gazetesi ile ilgili bilgi için bkz. *Güz*, a.g.e., s.338-339; İnuğur, a.g.e., s. 15. Akşam Gazetesi Millî Mücadelenin başlarında Ankara'ya hem muhabirlerinden birini, hem de bu gazetede başyazarlık yapan Falih Rıfkı (Atay)'yı göndermişti. Enver Behnan Şapolyo, *Türk Gazeteciliği Tarihi*, Her Yönüyle Basın, Ankara 1977, s. 191

10. 2 Eylül 1918'de İstanbul'da yayınlanmaya başlayan bu gazetenin İstanbul'daki yayın hayatı 12 Nisan 1920'ye kadar devam etmişti. Gazetenin Başyazarı Yunus Nadi Beyin Anadolu hareketine fiilen katılması üzerine, 9 Ağustos 1920'den itibaren Ankara'da "Anadolu'da Yeni Gün" ismiyle yayımına devam etmiştir. 11 Mayıs 1924' de ise "Cumhuriyet" adını almıştır. Nurettin Gülmez, *Kurtuluş Savaşı'nda Anadolu'da Yeni Gün*, Ankara 1999, s. 3.

11. İnuğur, İkdam ve Tasviri Efkâr Gazetelerini Millî Mücadeleyi destekleyen gazeteler içerisinde verirken, *Güz* bu iki gazeteyi bazen Millî Mücadele aleyhinde olan bazen de bu mücadeleyi destekleyen gazeteler kategorisine sokmuştur. Bkz. İnuğur, a.g.e., s.14-16 ve *Güz*, a.g.e., s. 345-237.

12. *Öğüt Gazetesi* için bkz. Mehmet Önder, *Millî Mücadelenin Yanında ve Safında Öğüt Gazetesi*, Ankara 1986.

13. 15 Haziran 1919 tarihinde genç ve idealist bir kadro tarafından Kastamonu'da çıkartılan *Açıksöz Gazetesi*, ilk sayısından itibaren Mustafa Kemal'in yanında yer almış ve onu desteklemiştir. O yıllarda, *Açıksöz*'ün başyazarlığını Kastamonu Sultanisi edebiyat öğretmeni İsmail Habib Sevük yapmıştır. Mustafa Eski, İsmail Habib Sevük'ün *Açıksöz*'deki Yazıları 1921-1922, *Makaleler-Fıkralar*, Atatürk Arşt. Merk. Yay. Ankara 1988, s.XI.; *Açıksöz Gazetesi*yle ilgili olarak ayrıca bkz. Faruk Söylemez, "Millî Mücadele'de Kastamonu Basını", *Atatürk Yolu*, Yıl:6, Cilt: 3, Sayı:12, s.411-416.

14. Haydar Rüştü(Öktem) Bey tarafından çıkartılan *Anadolu ve Duygu Gazeteleri*, ülkenin içinde bulunduğu tehlikeyi bilinçli olarak kavrayan ve Ege'de Türk çıkarlarını savunan Gazetelerin başında geliyordu. Bu nedenle sık sık kapatılıyorlardı. Arıkan, *Mütareke'de İzmir*

Basını, s. 5-6.; İzmir basını konusunda bkz. Turan Akkoyun, "Atatürk Devri İzmir Basını ve Kamuoyu Üzerindeki Tesiri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: XII, Sayı: 3,(Mart 1996), Ankara 1996, s. 53-124.

15. Adana'da 25 Aralık 1918'de yayınlanmaya başlanan bu gazete,, 9 Eylül 1920'den itibaren Pozantı'da yayın hayatına devam etmiştir. Bu gazete, Fransızların Adana'yı işgallerine adeta destek veren yayınlar yapmış olan ve İstanbul Hükümetinin tutumunu savunarak Kuvayı Milliye aleyhtarlığı yapan *Ferda Gazetesi*ne tepki olarak çıkartılmıştır. Bkz. *Güz*, a.g.e., s.356-

16. Mondros Mütarekesini takip eden buhranlı günlerde, 10 Aralık 1918'den itibaren Trabzon'da yayınlanan *İstikbal Gazetesi*, Trabzon Muhafaza-ı Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'nin düşüncelerini yansıtmıştır .Bu cemiyetin ileri gelenlerinden Faik Ahmet(Barutçu) hem *İstikbal Gazetesi*nin imtiyaz sahipliğini hem de başyazarlığını yapmıştır .Bkz. Mesut Çapa,"Millî Mücadele Döneminde *İstikbal Gazetesi*, s 133-134.; Mesut Piyale, "Millî Mücadele'nin Trabzon'daki Sesi: *İstikbâl Gazetesi*", *Askeri Tarih Bülteni*,Genelkurmay ATESE Bşk. Yay., Yıl: 18, Sayı:34(Şubat 1993)j s.197-201. Gazetenin imtiyaz sahibi ve başyazarı Faik Ahmet Barutçu ile ilgili geniş bir inceleme için bkz. Mesut Çapa, Faik Ahmet Barutçu(Hayatı ve Kişiliği), Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayını, Trabzon 1998.

17. *Öğüt Gazetesi*nin işgali ve akabinde cereyan eden hadiseler için bkz. Mehmet Önder, *Millî*

18. Mustafa Kemal Paşa'nın 8/9 Temmuz gecesi askerlik mesleğinden istifa ederek "milletin sinesinde bir ferd-i mücahit" olduğunu ilân ettiği beyânâmesi:"Mübarek vatan ve milleti parçalanmak tehlikesinden kurtarmak ve Yunan ve Ermeni amaline kurban etmemek için açılan mücahede-i millîye uğrunda milletle beraber serbest surette çalışmaya sıfat-ı resmîye ve askeriyem artık mani olmaya başladı. Bu gaye-i mukaddese için milletle beraber nihayete kadar çalışmaya mukaddesatım namına söz vermiş olduğum cihetle pek aşıkı bulunduğum silki celili askeriyeye bugün veda ve istifa ettim. Bundan sonra gaye-i mukaddese-i millîyemiz için her türlü fedakârlıkla çalışmak üzere sine-i millette bir ferd-i mücahit suretiyle bulunmakta olduğumu..." Bekir Sıtkı Baykal, *Erzurum Kongresi İle İlgili Belgeler*, *Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları*, s.15; *Harb Tarihi Vesikaları Dergisi*, Yıl 1, Sayı: 2, Vesika No: 37.

19. 24 Temmuz 1919 tarihli bu beyannâmede, hilâfete bağlılığını her defasında tekrarlayan kongrenin anayasaya aykırı olarak kurulmuş bir mebuslar meclisi gibi gösterilmesinin ve Anadolu'da karışıklıklar çıktığından söz edilmesinin sadece İtilâf Devletlerinin işine yarayaca-

ğı, mütarekenin 24. Maddesine göre buraları işgale hak kazanacakları belirtilerek gerçekle ilgisi olmayan bu beyanların hemen düzeltilmesi, millî hukukun muhafazasında daha dikkatli hareket edilmesi, meclisin bir an önce toplantıya çağırılması isteniyordu. Bkz. Nutuk, III, vesika, 39; s.20-21.; Mazhar Müfit Kansu, Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, C. I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s.96-97.:Kazım Karabekir, İstiklâl Harbimiz, İstanbul 1988, s.80.

20. Mustafa Kemal Paşanın Nutuk'ta, Ali Fuat Paşanın da Millî Mücadele hatıralarında tafsilatlı olarak anlattıkları görüşme ve müzakere-lerden sonra 21-21 Haziran 1919 gecesi "Amasya Tamimi" olarak bilinen kararlar alınmıştı. Bu kararların alınmasında doğrudan görüşmelere katılanlar; Üçüncü Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa, Eski Bahriye Nazırı ve Donanma Albayı Rauf Bey, Ankara'daki 20'nci Kolordu Komutanı Ali Fuat Paşa, Sivas'taki 3'üncü Kolordu Kumandanı Refet Bey, Samsun Mutasarrıfı Hamit Bey ve 3'üncü Ordu Kurmay Başkanı Kazım(Dirik) Bey idi. Amasya'da yapılan bu toplantıya Erzurum'da bulunan 15'inci Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa ile Konya'da bulunan 2'nci Ordu Müfettişi Mersinli Cemal Paşa, işlerinin çokluğu ve hali hazırdaki şartların görevleri başında bulunmalarını gerekli kılmaması gibi gerekçelerle katılmamışlardı. Ancak toplantıda görüşülen konular onlara da bildirilmiş ve her iki Paşada gönderdikleri telgraflarla alınan kararlara iştirak ettiklerini açıklamışlardı. Bkz. Nutuk, C. 1, s.21-24.; Ali Fuat Cebesoy, Millî Mücadele Hatıraları, Temel Yayınları, İstanbul 2000,89-91.

21. Gönderilen bazı telgraflar ile bu telgraflara Mustafa Kemal Paşanın verdiği cevap yazıları için bkz. Kısıklı, a.g.m., s.36-42.

22. Heyet-i Temsiliye ile Ali Rıza Paşa Hükümeti arasındaki ilişkileri için bkz. Zekeriya Türkmen, "Ali Rıza Paşa Hükümeti Kuva-yı Milliye İlişkileri: Harbiye Nazırı Mersinli Cemal Paşanın Kuva-yı Milliye'nin Desteklenmesi Yolundaki Gizli Emir ve Uygulamaları", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt XVI, Sayı: 46, Mart 2000, s.37-83.;

23. Nitekim Sivas Kongresi'nden sonra Mustafa Kemal Paşa, "Milletle Beyânâme" adıyla 7 Ekim 1919 tarihinde yayınladığı beyânâmeyi, yayınlanması amacıyla İstanbul Gazetelerinden bir kısmına göndermişti. Ancak tasvir-i Efkâr adına Velit Bey, İstiklâl yazarı Rauf Bey, İleri adına Ahmet Saki Bey, Vakıf adına Ahmet Emin Bey, Sivas'taki Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyeti Temsiliyesine çektikleri telde, bu beyânâmeyi aldıklarını, ancak beyânâmenin ilk kısmının bazı devletleri gereksiz yere kızdıracak şekilde olduğunu ve bu yüzden de sansürden geçmeyeceğini" be-

lirterek bu konuda Heyet-i Temsiliye'nin görüşünü sormuşlardır. Özkaya, Millî Mücadele'de Atatürk ve Basın, s.36. Bu beyânâmenin tam metni için bkz. Millî Mücadele Dönemi Beyânâmeleri ve Basını, haz. Zekai Güner, Orhan Kabataş, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1990, s.5-6

24. Ruşen Eşref Bey, bu seyahati esnasında uğradığı vilâyetler hakkında tespit ve gözlemlerini daha sonra yayınladığı Acıklı Yıllar isimli kitabında "Anadolu Kuva-yı Milliyesi Nezdinde başlıklı 6 serilik bir makale şeklinde anlatmıştır. Bkz. Ruşen Eşref Ünaydın, İstiklâl Yolunda-Acıklı Günler(Ruşen Eşref Ünaydın Bütün Eserleri-Millî Mücadele.), Haz. Necat Birinci-Nuri Sağlam, Türk Dil Kurumu Yay. Ankara 2002, s. 125-144.

25. Bu mülâkatların yapılışı ve Tasvir-i Efkâr'da yayınlanışı tarihleri şöyleydi: 23 Ekim 1919 tarihli mülâkat 23 Kasım 1919'da, 24 Ekim 1919 tarihli Mülâkat 25 Kasım 1919 'da, 25 Ekim 1919 tarihli mülâkat 29 Kasım 1919 tarihli Tasvir-i Efkâr'da yayınlanmıştı. Bkz. Ünaydın, a.g.e., s. 148-165.

KAYNAKLAR

Abadan N (1956) Halk Efkârı Mefhumu ve Tesir Sahaları, Ankara.

Akkoyun T (1996) Atatürk Devri İzmir Basını ve Kamuoyu Üzerindeki Tesiri, Atatürk Araştırma Merkezi Derg, 12(3) s. 53-124.

Akyüz Y(1988) Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu 1919-1922, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Arıkan Z (1988) Köylü Gazetesi ve İşgal , Atatürk Yolu, 1 (2), s.187-197.

Arıkan Z (1989) Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını (3 Ekim 1918-8 Eylül 1922) Atatürk Arş. Merk. Yay. Ankara.

Askeri Tarih Belgeleri Dergisi

Atatürk MK (1984) Nutuk, C. 1 (1919-1920), Yayına Haz. Zeynep Korkmaz, Başbakanlık Basımevi, Ankara.

Atatürk'le İlgili Arşiv Belgeleri (1911-1921 Tarihleri Arasına ait 106 Belge) (1982), Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı Yayını, Ankara.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III (1989) Ni-met Arsan (der), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Baykal BS (1969) Erzurum Kongresi İle İlgili Belgeler, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara.

Baykal H (1994) Millî Mücadele'de Basın, I. Uluslararası Atatürk Sempozyumu 21-23 Eylül 1997, (Açılış Konuşmaları-Bildiriler) Ankara, s. 879-887.

Besen H (1997) Türkiye'de Gazetecilik, Gazeteler, Gazeteciler, İnkılâp Yayınları, İstanbul.

Birinci N (1984) Ruşen Eşref'in Mülâkatlarına

Göre Mustafa Kemal Paşa (1918-1919), Türk Dili, :XLVIII (395-396), 431- 442.
Cebesoy AF (2000) Milli Mücadele Hatıraları, Temel Yayınları, İstanbul.
Çapa M (1992) Milli Mücadele Döneminde İstikbal Gazetesi, Atatürk Yolu, 3 (10), s.133-168.
Çapa M (1998) Faik Ahmet Barutçu (Hayatı ve Kişiliği), Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayını, Trabzon.
Çoşar ÖS (Tarihsiz) Milli Mücadele Basını, İstanbul.
Daver B (1972) Siyaset Bilimine Giriş, Ankara.
Denizli D (1996) Sivas Kongresi Delegeleri ve Heyet-i Temsiliye Üyeleri, Kültür Bakanlığı Yayını. Ankara.
Eski M (1988) İsmail Habib Sevük'ün Açık-söz'deki Yazıları 1921-1922, Makaleler-Fıkralar, Atatürk Arşt. Merk. Yayını, Ankara.
Gülmez N (1999) Kurtuluş Savaşı'nda Anadolu'da Yeni Gün, Ankara.
Güz N (1991) Türkiye'de Basın İktidar İlişkileri 1920-1927, Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Yayını, Ankara.
Harb Tarihi Vesikaları Dergisi
İğdemir U (1986) Sivas Kongresi Tutanakları, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara.
İleri CN (2002) Türk İnkılâbı, Haz. Recep Durmaz, Atatürk Kültür Merk. Başk. Yayını, Ankara.
İnuğur MN (1993) Basın ve Yayın Tarihi, Der Yayınları, İstanbul.
Kansu MF (1988) Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, C. I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
Karabekir K (1988) İstiklâl Harbimiz, İstanbul.
Karaer N (1998) Tam Bir Muhalif Refik Halit Karay(Yüzellilikler Meselesi), Temel Yayınları, İstanbul.
Kısıklı E (1988) Sivas Kongresi'nin Milli Mücadelede Kamuoyunu Oluşturması Açısından Önemi, Atatürk Yolu, 1 (1), s.31-42.
Kocabaşoğlu U (1981) Millî Mücadele'nin Sözcülerinden Anadolu'da Yenigün, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Derg, "Atatürk Özel Sayısı", XXXVI, s. 179-203.
Korkut R (1967) Milli Mücadele, Cumhuriyet, İnönü Devri Matbuatı, Türkiye Fikir Ajansı Yayını, Ankara.
Meray S (1981) Halk Efkârı ve Yoklaması, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Derg, 9 (3), s.7-18.

Millî Mücadele Dönemi Beyânnâmeleri ve Basını (1990) Haz. Zekai Güner, Orhan Kabataş, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.
Oral FS (1968) Türk Basın Tarihi (1919-1963), C. II, Ankara.
Önder M (1986) Millî Mücadelenin Yanında ve Safında Öğüt Gazetesi, Ankara.
Önder M (1991) Millî Mücadele'nin Gazetesi Hakimiyet-i Milliye Nasıl Çıkarıldı, Atatürk Araştırma Merkezi Derg, 7 (20), s. 285-302.
Özkan H (1994) İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele Karşısı Faaliyetleri (4 Mart 1919-16 Ekim 1920), Genelkurmay Başkanlığı Yayını, Ankara.
Özkaya Y (1985) Millî Mücadele'de Anadolu Ajansı'nın Kuruluşu ve Faaliyetlerine Ait Bazı Belgeler, Atatürk Araştırma Merkezi Derg, 1 (2), s. 587-599.
Özkaya Y (1989) Millî Mücadele'de Atatürk ve Basın (1919-1921), Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara.
Piyale M (1993) Millî Mücadele'nin Trabzon'daki Sesi: İstikbâl Gazetesi, Askeri Tarih Bülteni (Genelkurmay ATESE Bşk. Yayını) 18 (34) s.197-201.
Selvi H (2000) Millî Mücadele'de Erzurum (1918-1923), Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara.
Söylemez F (1993) Millî Mücadele'de Kastamonu Basını, Atatürk Yolu, 6, 3 (12), s. 411-416.
Şapolyo EB (1977) Türk Gazeteciliği Tarihi, Her Yönüyle Basın, Ankara.
Topuz H (1996) 100 Soruda Başlangıçtan Bugüne Türk Basın Tarihi, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
Türkmen T (2000) Ali Rıza Paşa Hükümeti Kuva-yı Milliye İlişkileri: Harbiye Nazırı Mersinli Cemal Paşanın Kuva-yı Milliye'nin Desteklenmesi Yolundaki Gizli Emir ve Uygulamaları, Atatürk Araştırma Merkezi Derg, 16 (46), s.3 7-83.
Ünaydın RŞ (2002) İstiklâl Yolunda-Acıklı Günler (Ruşen Eşref Ünaydın Bütün Eserleri-Millî Mücadele), Haz. Necat Birinci-Nuri Sağlam, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara.
Yalman AE (1997) Yakın Tarihte Gördüklerimiz ve Geçirdiklerimiz I (1888-1922), Yay. Haz. Erol Şadi Erdiç, İstanbul.
Yıldırım H (1992) İrade-i Milliye Gazetesi, Atatürk Araştırma Merkezi Derg, 8 (23), s. 325-330. ■